

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет водогосподарської інженерії та екології

Кафедра екології

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Зав. кафедрою екології

доц. _____ Вікторія КАЦЕВИЧ

« _____ » грудня 2024р.

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної роботи освітнього ступеня «магістр»

на тему: «Удосконалення системи розвитку екологічного туризму в
Дніпропетровській області»

Виконала: здобувачка вищої освіти 2 курсу,

групи МгЕ-1-23 спеціальності

101 «Екологія»

_____ Катерина ФОРТУНАТОВА

Керівник _____ доц. Вікторія КАЦЕВИЧ

Рецензент _____

Дніпро 2024

ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет: Водогосподарської інженерії та екології

Кафедра: Екології

Освітньо-професійна програма: «Екологія»

Спеціальність: 101 «Екологія»

Ступінь вищої освіти: Магістр

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Зав. кафедрою екології

_____ Вікторія КАЦЕВИЧ

« ____ » _____ 2024 р.

З А В Д А Н Н Я

на підготовку кваліфікаційної роботи

Фортунатовій Катерині Борисівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Удосконалення системи розвитку екологічного туризму в Дніпропетровській області

Науковий керівник: Кацевич В.В., к.с.-г.н., доцент

затверджена наказом по ДДАЕУ від «25» жовтня 2024 р. № 3584

2. Термін подання здобувачем роботи: 16.12.2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: Дані екологічного паспорту області, наукова література, статистичні звіти

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що їх належить розробити): Вступ, Теоретичні відомості щодо розвитку екологічного туризму, фізико-географічні особливості та туристичний потенціал Дніпропетровської області, Методика дослідження системи розвитку екологічного туризму, Результати дослідження та пропозиції щодо удосконалення системи екологічного туризму, Економічна частина, Охорона праці, Висновок, Список літератури.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): Принципи екологічного туризму, Пріоритетні завдання для покращення стану екотуризму в Дніпропетровській області, Оцінка рекреаційних ресурсів обраних територій, Оцінка забрудненості територій за класами небезпеки, Розроблені туристичні маршрути.

6. Дата видачі завдання: «02» вересня 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ пп	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Теоретичні відомості щодо розвитку екологічного туризму	Вересень 2024	Виконано
2	Методика дослідження системи розвитку екологічного туризму	Вересень 2024	Виконано
3	Результати дослідження та пропозиції щодо удосконалення системи екологічного туризму	Жовтень 2024	Виконано
4	Економічна частина	Листопад 2024	Виконано
5	Охорона праці	Листопад 2024	Виконано
6	Оформлення дипломної роботи	Грудень 2024	Виконано

Здобувач (ка)

(підпис)

Катерина ФОРТУНАТОВА

(Ім'я та прізвище)

Керівник роботи

(підпис)

Вікторія КАЦЕВИЧ

(Ім'я та прізвище)

РЕФЕРАТ

Склад дипломної роботи: вступ, 6 розділів, висновків та список літератури. Загальний об'єм роботи – 63 сторінок друкованого тексту, включаючи 19 рисунків та 9 таблиць. Список літератури містить 62 найменування.

Мета дипломної роботи – опрацювати та оцінити наявні проблеми розвитку екологічного туризму в Дніпропетровській області, а також розробити рекомендації для вдосконалення системи його функціонування з урахуванням сучасних викликів та можливостей регіону.

Об'єктом дослідження, відповідно до мети, виступає система розвитку екологічного туризму в Дніпропетровській області, її особливості, стан та перспективи.

Предмет дослідження – проблеми, напрями вдосконалення та шляхи реалізації потенціалу екологічного туризму в Дніпропетровській області.

Для досягнення мети роботи необхідно вирішити такі завдання:

1. Опрацювати інформацію щодо концепції та сучасного стану екологічного туризму в Україні та світі.
2. Провести аналіз природного, культурного та інфраструктурного потенціалу Дніпропетровської області для розвитку екологічного туризму.
3. Виявити основні проблеми, що стримують розвиток екотуризму в регіоні, та оцінити їх вплив на екосистему та туристичну галузь.
4. Розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення системи розвитку екологічного туризму, зокрема:
 - поліпшення туристичної інфраструктури;
 - популяризація екологічного туризму серед місцевих мешканців і гостей області;
 - впровадження природоохоронних ініціатив та інновацій [3].
5. Опрацювати отримані результати та сформулювати висновки і пропозиції щодо сталого розвитку екологічного туризму в Дніпропетровській області.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
1. ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ ЩОДО РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ	8
1.1 Основні принципи екологічного туризму як складової сталого розвитку	8
1.2 Екологічний туризм у Дніпропетровській області: сучасний стан та проблеми	12
2. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	18
2.1 Природні та кліматичні особливості регіону	18
2.2 Біорізноманіття як ресурс екологічного туризму	20
3. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ	25
3.1 Методи збору та аналізу даних	25
3.2 Оцінка рекреаційних ресурсів для екотуризму	28
4. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ	31
4.1 Ідентифікація перспективних територій для екотуризму	31
4.2 Розробка маршрутів та інфраструктурних рішень	39
4.3 Оцінка впливу екологічного туризму на місцеві громади	46
4.4 Рекомендації для розвитку партнерства між органами влади та туристичними підприємствами	48
5. ЕКОНОМІЧНА ЧАСТИНА	51
6. ОХОРОНА ПРАЦІ	53
ВИСНОВОК ТА ПРОПОЗИЦІЇ	55
ЛІТЕРАТУРА	58

ВСТУП

Розвиток екологічного туризму є важливим напрямом у сучасній туристичній галузі, який сприяє збереженню природних ресурсів, формуванню екологічної свідомості населення та підтримці сталого розвитку регіонів. У контексті глобальних викликів, таких як кліматичні зміни, урбанізація та втрата біорізноманіття, екологічний туризм стає одним із ключових інструментів для забезпечення балансу між економічними інтересами та екологічними потребами [1].

Дніпропетровська область, відома своїми промисловими досягненнями, водночас має велику здатність до розвитку екотуризму. Унікальні природні ландшафти, річки, озера, ліси, а також численні заказники і пам'ятки природи створюють можливості для залучення туристів, які цінують екологічну складову відпочинку. Проте, наразі система розвитку екологічного туризму в регіоні стикається з низкою проблем, серед яких недосконалість туристичної інфраструктури, недостатня популяризація екотуризму серед населення та обмежене фінансування природоохоронних ініціатив.

Актуальність обраної теми полягає в необхідності удосконалення системи для розвинення екотуризму в Дніпропетровській області, що дозволить гармонійно інтегрувати цей напрямок у загальну туристичну стратегію регіону. Удосконалення таких аспектів, як планування туристичних маршрутів, популяризація екотуризму, впровадження інноваційних технологій у сферу природоохоронної діяльності, сприятиме підвищенню привабливості регіону для туристів, розвитку місцевих громад та збереженню природної спадщини [2].

Мета дипломної роботи – опрацювати та оцінити наявні проблеми для розвинення системи екотуризму в Дніпропетровській області, а також розробити

рекомендації для вдосконалення системи його функціонування з урахуванням сучасних викликів та можливостей регіону.

Об'єктом дослідження, відповідно до мети, виступає система розвитку екологічного туризму в Дніпропетровській області, її особливості, стан та перспективи.

Предмет дослідження – проблеми, напрями вдосконалення та шляхи реалізації потенціалу екологічного туризму в Дніпропетровській області.

Для досягнення мети роботи необхідно вирішити такі завдання:

6. Опрацювати інформацію щодо концепції та сучасного стану екотуризму в Україні та світі.

7. Провести аналіз природного, культурного та інфраструктурного потенціалу Дніпропетровської області для розвитку екологічного туризму.

8. Визначити основні проблеми, що стримують розвиток екотуризму в регіоні, та оцінити їх вплив на екосистему та туристичну галузь.

9. Розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення в сфері екотуризму, зокрема:

- поліпшення туристичної інфраструктури;
- популяризація екологічного туризму серед місцевих мешканців і гостей області;
- впровадження природоохоронних ініціатив та інновацій [3].

10. Опрацювати отримані результати та сформулювати висновки і пропозиції щодо сталого розвитку екотуризму в досліджуваній області.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ ЩОДО РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ

1.1 Основні принципи екологічного туризму як складової сталого розвитку

Екологічний туризм (екотуризм) є сучасним напрямом туристичної діяльності, що орієнтований на збереження природного середовища, розвиток локальних громад і підвищення екологічної свідомості туристів. У контексті сталого розвитку він виконує роль інструменту, який дозволяє досягти балансу між економічними, соціальними й екологічними інтересами [4].

Принципи екологічного туризму можна побачити на рисунку 1.1.

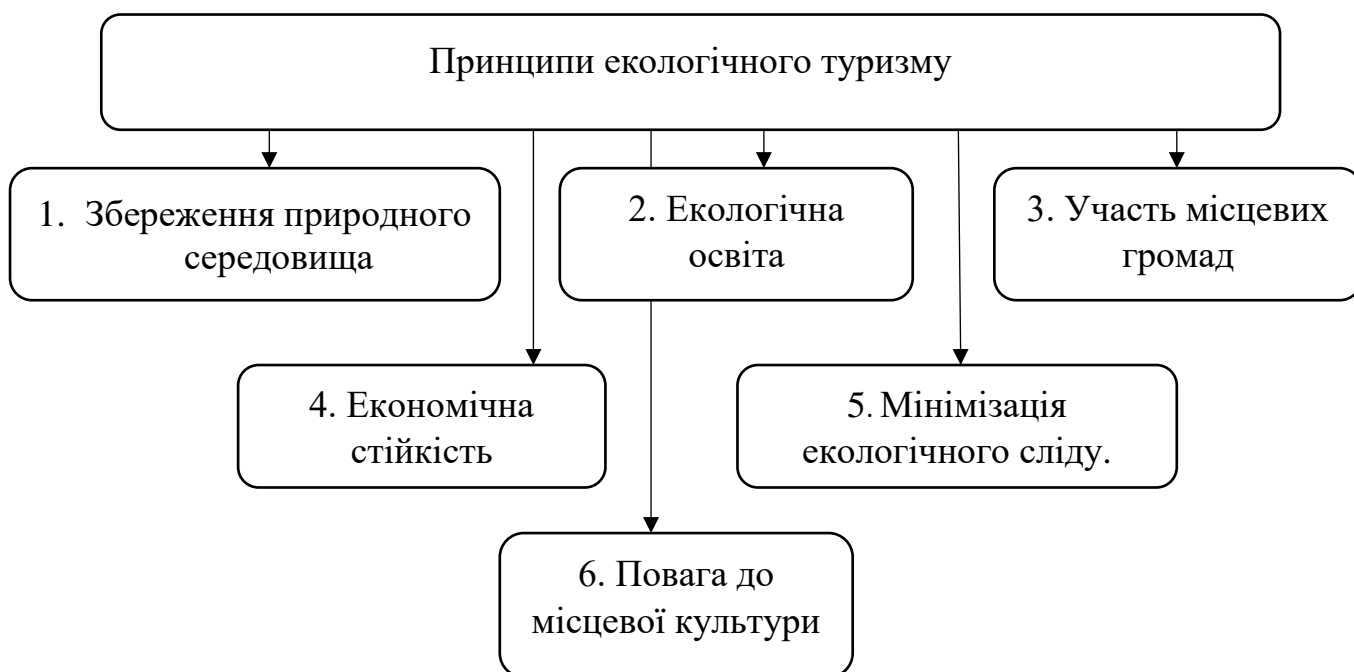

Рис. 1.1 – Принципи екологічного туризму

Екологічний туризм є важливим напрямом сучасної туристичної діяльності, що базується на принципах сталого розвитку. Він спрямований на

гармонійне поєднання збереження природного середовища, економічного зростання регіонів і покращення екологічної свідомості у туристів. Основною метою екотуризму є мінімізація впливу людської діяльності на природні екосистеми шляхом захисту біорізноманіття, свідомого використання природних ресурсів і підтримки природоохоронних територій. Це особливо актуально для регіонів, багатих на природні ресурси, як-от Дніпропетровська область [5].

Екологічна освіта є ключовим компонентом екотуризму, адже вона дозволяє не лише інформувати туристів про важливість збереження природи, а й сприяє формуванню відповідальної поведінки. Через тематичні екскурсії, інтерактивні заходи та інформаційні кампанії відвідувачі можуть більше дізнатися про екосистеми регіону, унікальні види флори та фауни, а також виклики, пов'язані з їх охороною.

Залучення місцевих громад до розвитку екотуризму є ще одним важливим принципом. Економічна участь жителів сприяє появі нових робочих місць, стимулює розвиток локальних підприємств і забезпечує соціальну інтеграцію. У Дніпропетровській області, наприклад, місцеві громади, розташовані поблизу природоохоронних зон і туристичних маршрутів, можуть отримувати вигоду від продажу традиційних продуктів, організації екскурсій або обслуговування туристів.

Економічна стійкість екотуризму полягає в тому, щоб забезпечувати стабільний дохід для регіону, зокрема через перерозподіл коштів на природоохоронну діяльність та розвиток туристичної інфраструктури. Це дозволяє не лише підтримувати соціальну й економічну стабільність, а й інвестувати в збереження природних ресурсів.

Одним із ключових принципів екотуризму є мінімізація екологічного сліду. Це передбачає впровадження екологічно чистих технологій, таких як використання альтернативних джерел енергії, зменшення споживання води та електроенергії, впровадження сортування відходів і дотримання принципу "не залишай слідів". У Дніпропетровській області, яка має значний промисловий спадок, цей підхід може стати важливим кроком до екологічної трансформації регіону.

Особливе значення в екотуризмі має повага до місцевої культури. Це передбачає врахування потреб і традицій громад, які проживають на території туристичних маршрутів, та сприяє збереженню їхньої культурної спадщини. Туристи, які відвідують природоохоронні зони Дніпропетровщини, повинні дотримуватися місцевих звичаїв, поважати спосіб життя населення і не завдавати шкоди культурним пам'яткам.

Таким чином, екотуризм є не лише видом туристичної діяльності, а й дієвим інструментом сталого розвитку, особливо у регіонах із багатим природним потенціалом, таких як Дніпропетровська область. Його впровадження сприяє вирішенню екологічних, соціальних і економічних завдань, створюючи умови для гармонійного співіснування природи та людини [6].

Екотуризм безпосередньо пов'язаний із концепцією сталого розвитку, яка базується на трьох основних компонентах (рис.1.2).

Рис. 1.2 – Основні компоненти сталого розвитку

Основні компоненти сталого розвитку складаються з трьох взаємопов'язаних аспектів: економічного, соціального та екологічного. Вони

формують базу для забезпечення гармонійного розвитку суспільства та навколишнього середовища, зважаючи на потреби як сучасного, так і майбутніх поколінь [7].

Економічний аспект спрямований на створення стабільної фінансової бази для розвитку регіону. Це передбачає підтримку місцевого бізнесу, стимулювання інвестицій, створення нових робочих місць і забезпечення фінансової незалежності громад. Економічна стабільність дозволяє ефективно реалізовувати природоохоронні та соціальні програми, що, в свою чергу, покращує вплив на сталий розвиток регіонів.

Соціальний аспект сталого розвитку акцентує увагу на підвищенні добробуту місцевого населення. Це включає не лише покращення матеріального рівня життя, а й створення умов для збереження культурної ідентичності. Особливе значення надається розвитку освіти, охорони здоров'я та культурних ініціатив, що сприяють зміцненню соціальної згуртованості та залученню громади до прийняття рішень.

Екологічний аспект зосереджується на охороні та раціональному використанні природних ресурсів задля забезпечення їх збереження для наступних поколінь. Його основними завданнями є захист навколишнього середовища, мінімізація негативного впливу людської діяльності та відновлення природних екосистем. У контексті сталого розвитку цей компонент спрямований на забезпечення балансу між споживанням ресурсів і їхнім відтворенням, що є ключовим для екологічної стабільності регіонів.

Усі три аспекти сталого розвитку взаємодіють і доповнюють один одного, створюючи єдину систему, яка дозволяє досягти гармонії між економічними інтересами, соціальними потребами та екологічною безпекою. Такий підхід є основою для довгострокового процвітання суспільства та природи [8].

Таким чином, екологічний туризм є найефективнішим процесом реалізації принципів сталого розвитку. Його впровадження дозволяє не лише покращити економічну ситуацію в регіонах, але й сприяє формуванню екологічної свідомості серед населення та збереженню унікальної природної спадщини.

1.2 Екологічний туризм у Дніпропетровській області: сучасний стан та проблеми

Дніпропетровська область, попри значну індустріалізацію, має значний природний, рекреаційний і культурний потенціал для розвитку екологічного туризму. Завдяки унікальним природним ландшафтам, історико-культурній спадщині та наявності природоохоронних територій, регіон може стати важливим центром екотуризму. Однак сучасний стан цього напрямку має як перспективи, так і суттєві проблеми, що потребують вирішення [9].

Екологічний туризм у Дніпропетровській області розвивається в контексті загального зростання інтересу до збереження навколишнього середовища та сталого розвитку. Незважаючи на індустріальний характер регіону, область має значний потенціал для розвитку екотуризму завдяки своїм природним багатствам та унікальним екосистемам.

На сучасному етапі розвиток інфраструктури для екотуризму в області є неповним. Основні проблеми включають недостатню транспортну доступність деяких природних об'єктів, брак інформаційних пунктів та місць для відпочинку, а також обмежені можливості для проживання туристів.

Хоча деякі з природних об'єктів мають доступні під'їзні дороги, їх стан часто залишає бажати кращого. Відсутність зручних маршрутів до віддалених туристичних місць обмежує потік туристів. Також, наявність інформаційних центрів та туристичних пунктів є вкрай важливою для орієнтації та забезпечення туристів необхідною інформацією. На даний момент таких центрів недостатньо.

Недостатньо розвинена інфраструктура також є важливою проблемою, адже пропозиція місць для проживання в межах природоохоронних територій є обмеженою. Необхідно розвивати інфраструктуру, включаючи еко-готелі, кемпінги та зони для пікніків. Розвиток екотуризму в області також пов'язаний з вирішенням низки соціально-економічних питань. Важливою є взаємодія між

місцевими громадами, підприємцями та владою для створення сприятливих умов для туристів та збереження природних ресурсів.

Залучення місцевого населення в розвитку екотуризм може стати джерелом додаткового доходу для місцевих жителів через появу нових вакансій та розвитку невеликих підприємств, зокрема в сферах гостинності, харчування та сувенірної продукції. Важливо додатково розвивати програми з екологічної освіти, які будуть спрямовані як на місцевих жителів, так і на туристів. Це сприятиме формуванню екологічної свідомості та підтримці ініціатив з охорони навколишнього середовища.

На сьогодні екологічний туризм у Дніпропетровській області знаходиться на стадії активного розвитку, але потребує подальших зусиль для досягнення повного потенціалу. Регіон має всі передумови для того, щоб стати популярним екотуристичним напрямком завдяки своїм унікальним природним ресурсам та можливостям для активного та освітнього відпочинку. Необхідні заходи з покращення інфраструктури, забезпечення доступності та залучення місцевих громад до туристичних ініціатив сприятимуть сталому розвитку екотуризму, збереженню природної спадщини та підвищенню добробуту регіону.

Дніпропетровщина може запропонувати туристам численні природні об'єкти, що є привабливими для екотуризму. Серед них виділяються:

Національний природний парк "Орільський", який відомий своїми річковими екосистемами, болотами та багатим біорізноманіттям (рис.1.3). У грудні 2008 р. президентом України був підписаний указ № 1129 про створення в Дніпропетровській області національного природного парку "Орільський". Основну частину парку становить заплава річки Оріль і прилеглі до неї адміністративні райони-Царичанський і Петриківський. Річка Оріль є лівою притокою Дніпра, володіє на всьому протязі плавним плином і звивистим руслом, дно і береги-піщані. Цей парк приваблює любителів піших і велосипедних маршрутів, спостереження за птахами та риболовлі.

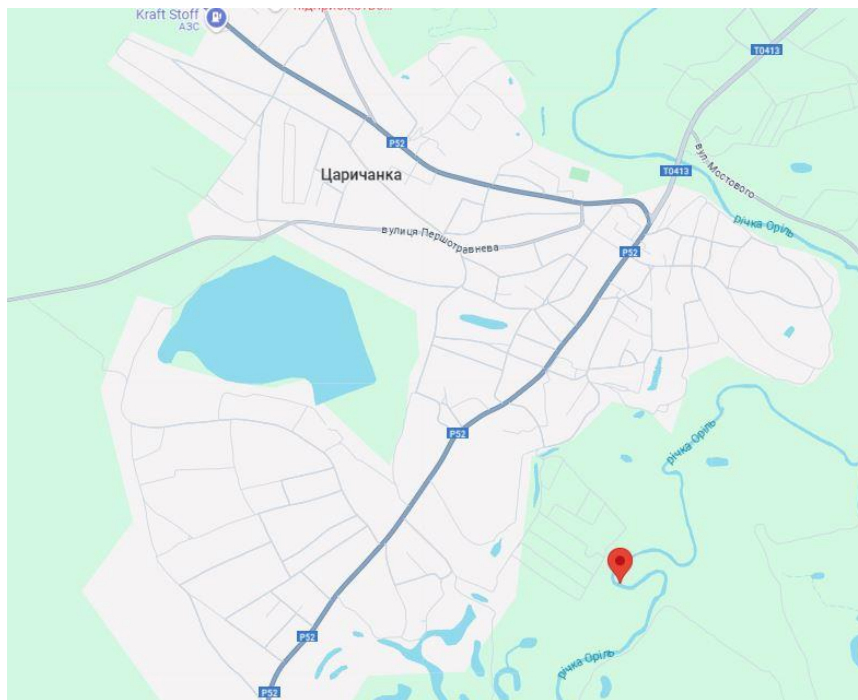

Рис. 1.3 – Розташування національного природного парку «Орільський»

- Природне відслонення Новомосковського горизонту з стародавньою фауною — геологічна пам'ятка природи місцевого значення в Україні. Розташована в межах Самарівського району Дніпропетровської області, на схід від смт. Губиниха (рис.1.4).

Рис. 1.4 – Розташування природних відслонень Новомосковського горизонту з стародавньою фауною

- Річки Дніпро та Самара, які пропонують можливості для екологічних водних маршрутів. Через територію міста Дніпро протікають річки Дніпро, Самара і низка (понад сімдесят) малих річок та струмків.

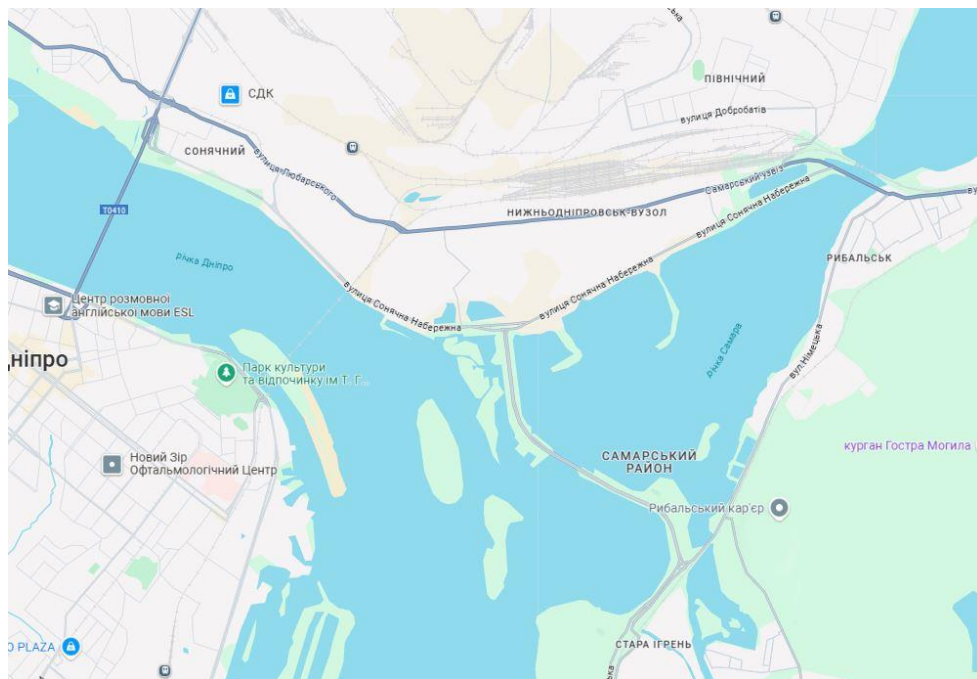

Рис.1.5 – Річки Дніпро та Самара

Активний розвиток екотуризму в області частково підтримується місцевими ініціативами. Наприклад, організація екологічних фестивалів, створення екостежок, проведення освітніх заходів та екскурсій для туристів. Разом з тим екотуризм залишається малорозвинутим напрямом, а його потенціал використовується недостатньо [10]. Прикладами таких заходів є: туристичний форум «Dnipro Region Туризм»: ініціатива, яка підтримує створення екотуристичних маршрутів і освітніх заходів у регіоні, регіональний ландшафтний парк «Самарські плавні» є однією з найпопулярніших природних зон поблизу міста Самар, яка пропонує можливості для зеленого відпочинку, екскурсій та оздоровлення завдяки чистому повітрю та природним джерелам. Ще одним прикладом таких заходів є екологічний фестиваль "EcoPicnicorium", який пройшов у Дніпрі. Захід мав на меті підвищити екологічну обізнаність молоді та залучити їх до вирішення екологічних проблем регіону. Фестиваль включав освітні та творчі локації, такі як майстер-класи, пленери художників, екологічне дефіле "Екомодя", а також презентацію екопроектів від учнів і

студентів. Учасники, серед яких було близько 300 осіб, змогли взяти участь у тематичних майстер-класах і дізнатися про екологічні ініціативи регіону. Подія проходила за підтримки обласної ради.

Основні проблеми екологічного туризму в регіоні це: екологічні виклики через індустріалізацію, недостатнє фінансування природоохоронних територій, низька екологічна обізнаність місцевих жителів, нерозвинений рівень екосвідомості серед місцевих жителів та туристів, відсутність комплексного планування розвитку екотуризму, недостатня туристична інфраструктура.

Дніпропетровська область є одним із найбільш індустріалізованих регіонів України. Значний вплив промисловості на довкілля спричинив деградацію природних ландшафтів, забруднення водних ресурсів і ґрунтів. Це створює обмеження для розвитку екотуризму в деяких зонах через невідповідний екологічний стан. Також, велика кількість природоохоронних об'єктів області потребують додаткових ресурсів для підтримки інфраструктури, маркування маршрутів, збереження біорізноманіття та проведення екологічних досліджень. Відсутність необхідного фінансування ускладнює створення умов для розвитку туризму.

Нерозвинений рівень екосвідомості серед місцевих жителів та туристів призводить до порушення правил відвідування природоохоронних територій, засмічення рекреаційних зон і зниження якості екотуристичних послуг.

Відсутність комплексного планування розвитку екотуризму. Нині розвиток екологічного туризму в регіоні часто базується на окремих локальних ініціативах, що не є частиною єдиної стратегії. Бракує координації між органами місцевої влади, туристичними компаніями та природоохоронними організаціями, що уповільнює формування конкурентоспроможного туристичного продукту. Якщо розглянути недостатню розвиненість інфраструктури, ми бачимо, що на більшості природоохоронних територій відсутні належні умови для прийому туристів: відсутні марковані маршрути, зони відпочинку, інформаційні стенди, екологічно чистий транспорт тощо [11].

Для покращення стану екотуризму в Дніпропетровській області потрібні скоординовані дії місцевої влади, бізнесу та громадськості (рис 1.4).

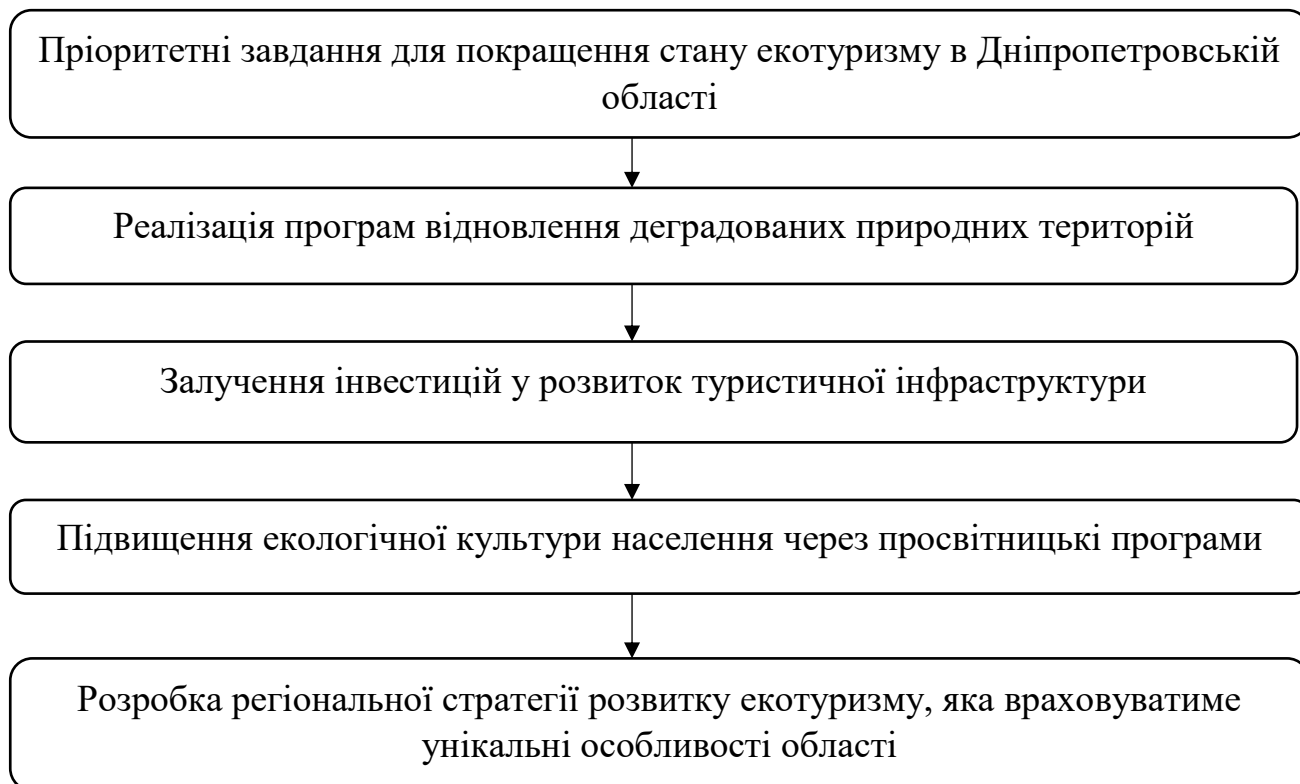

Рис. 1.6. - Пріоритетні завдання для покращення стану екотуризму в Дніпропетровській області

Таким чином, екологічний туризм у Дніпропетровській області має великий потенціал для розвитку, проте його реалізація потребує вирішення низки соціальних, екологічних і економічних проблем. Ефективна взаємодія між усіма зацікавленими сторонами дозволить створити сприятливі умови для розвитку цього напрямку як важливої складової сталого розвитку регіону [12].

2. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1 Природні та кліматичні особливості регіону

Дніпропетровська область розташована в центральній-східній частині України, у межах степової та лісостепової зон. Її фізико-географічні умови визначаються різноманітністю природних ландшафтів, кліматичних особливостей і ресурсного потенціалу. Це надає області унікальні можливості для розвитку екологічного туризму та формування сталого туристичного продукту.

Область охоплює площу близько 31,9 тис. км² і межує з Полтавською, Харківською, Запорізькою, Кіровоградською та Миколаївською областями. Через її територію протікає одна з найбільших річок України — Дніпро, яка не лише формує гідрографічну мережу, але й є важливим туристичним ресурсом, завдяки своїм численним заплавам, островам і водосховищам [13].

Рельєф Дніпропетровщини здебільшого рівнинний, представлений Придніпровською височиною на заході та Придніпровською низовиною на сході. Західні та центральні частини області мають більш розчленований рельєф із долинами річок і балками, що створює мальовничі ландшафти, цікаві для туристів. Східна частина характеризується більш пологим рельєфом із меншою кількістю яружно-балкових систем.

Клімат області — помірно-континентальний, із спекотним літом і достатньо холодною зимою. Середньорічні показники температури влітку від +21°C до +23°C, а взимку — від -4°C до -6°C. Середньорічна кількість опадів складає 450–500 мм, що є достатнім для підтримки природної рослинності, але в

деякі роки спостерігаються посухи, характерні для степової зони. Такі кліматичні умови сприяють розвитку туризму протягом більшої частини року, особливо в теплий період.

Річкова мережа області представлена Дніпром і його притоками — Оріллю, Самарою, Інгульцем та іншими. Вони створюють численні мальовничі місця, зокрема заплави, острови й водосховища, такі як Дніпровське та Каховське. Унікальні водні об'єкти — наприклад, озера й старі русла річок — є популярними локаціями для екотуризму та водного відпочинку [14].

Дніпропетровська область розташована на межі степової та лісостепової зон, що забезпечує різноманітність біотопів. У степовій зоні переважають ковилові стеги, тоді як лісостепова частина включає ділянки дубово-грабових і соснових лісів. Унікальною особливістю області є залишки природної степової рослинності, що збереглися в заповідних територіях, таких як регіональні ландшафтні парки.

Фауна регіону також багата й включає представників степових екосистем (сліпаків, тушканчиків, степових орлів) і водно-болотних комплексів (чаплі, дикі качки, бобри). Біорізноманіття області створює умови для екологічних екскурсій, спостережень за птахами та тематичних турів, присвячених дикій природі.

Природні й кліматичні особливості Дніпропетровської області сприяють розвитку різноманітних видів туризму, зокрема:

- Екотуризму, орієнтованого на знайомство з унікальними природними ландшафтами, флорою та фауною;
- Водного туризму, з огляду на наявність великої кількості річок і водосховищ;
- Активного відпочинку, такого як веломаршрути, піші походи та сплави;
- Культурно-природничих турів, що поєднують природні й історичні пам'ятки [15].

Однак реалізація потенціалу екотуризму потребує збереження природного середовища, формування якісної туристичної інфраструктури та підвищення

екологічної обізнаності туристів і місцевого населення. Це стане важливим етапом у розвитку сталого туризму в області.

2.2 Біорізноманіття як ресурс екологічного туризму

Біорізноманіття є одним із ключових ресурсів для розвитку екологічного туризму, оскільки воно забезпечує унікальні можливості для створення природоохоронних маршрутів, проведення екскурсій та реалізації освітніх програм. Дніпропетровська область, незважаючи на свою індустріальну специфіку, володіє значним біорізноманіттям, яке є важливим компонентом її туристичного потенціалу.

Екологічний туризм базується на взаємодії туристів із природними ландшафтами та екосистемами, що створює попит на збереження й раціональне використання біорізноманіття. Унікальні види флори й фауни стають основою для тематичних екскурсій, спостережень за дикою природою, фотографічного туризму та екоосвіти. Збереження біорізноманіття сприяє не лише розвитку туризму, але й підтримці екологічного балансу регіону.

Флора й фауна області представлена видами, характерними для степової та лісостепової зон. Серед найпоширеніших рослинних угруповань — ковилові стеги, лучні стеги та фрагменти лісів. Особливу цінність становлять реліктові ділянки степової рослинності, які збереглися в природоохоронних територіях, таких як природний заповідник "Дніпровсько-Орільський" та регіональні ландшафтні парки [16].

Фауна регіону включає численні види птахів, плазунів, ссавців і комах. Серед найбільш цінних видів — степовий орел, жовтобрюхий полоз, боривітер звичайний та інші. Водні екосистеми області, представлені річками Дніпро, Оріль, Самара та їх притоками, створюють умови для проживання багатьох видів водоплавних птахів, риби і земноводних.

На основі унікального біорізноманіття Дніпропетровської області створено низку природоохоронних зон, що слугують ядром для розвитку екотуризму:

- Дніпровсько-Орільський природний заповідник — територія зі збереженими природними заплавами, де можна спостерігати рідкісних птахів і насолоджуватися мальовничими краєвидами (рис.1.3).

- Регіональний ландшафтний парк "Самарські плавні" — місце, де поєднуються водні та степові екосистеми, що є ідеальними для водного й пішохідного туризму (рис.2.1).

Рис.2.1 - Регіональний ландшафтний парк "Самарські плавні"

- Балкові системи Придніпров'я — ідеальні для дослідження степової флори й фауни, фотографічного туризму та освітніх турів (рис.2.2).

Рис. 2.2 - Балкові системи Придніпров'я

Основними загрозами для біорізноманіття області є антропогенний вплив, зокрема промислова діяльність, розорювання степів, забруднення водних ресурсів і кліматичні зміни. Вирішення цих проблем потребує підвищення рівня екологічної обізнаності місцевого населення та туристів, посилення природоохоронного законодавства й залучення фінансування для відновлення деградованих територій [17].

Збереження й популяризація біорізноманіття як ресурсу екотуризму здатна створити додаткові можливості для сталого розвитку Дніпропетровської області. Унікальна флора й фауна регіону може стати основою для тематичних маршрутів, таких як спостереження за птахами, вивчення рідкісних видів рослин або організація освітніх таборів для дітей і молоді.

У Дніпропетровській області збереглися ділянки природних степів, які є надзвичайно рідкісними (рис.2.3). Ці степи є домівкою для численних видів ковила, шавлії та інших степових рослин, а також для таких тварин, як степові орли та степові бабаки. Область є важливим місцем для спостереження за птахами, особливо водоплавними. На заповідних територіях можна побачити численні види чапель, качок, лебедів та інших птахів, які використовують ці місця для гніздування та міграції.

Рис. 2. 3. – Степи Дніпропетровської області

Також, в області мешкають такі рідкісні та червонокнижні види тварин, як європейська видра, річковий бобер, степовий бабак та кілька видів кажанів. Ці види є важливими для підтримки екологічного балансу та привертають увагу науковців і екотуристів.

У регіоні створено кілька регіональних ландшафтних парків, які сприяють збереженню біорізноманіття та пропонують можливості для екотуризму. Наприклад, заказник "Приорільський" відомий своїми мальовничими краєвидами та багатю флорою і фауною (рис.2.4). На території області можна знайти близько 50 видів рослин, що внесені в перелік рослин, що є під загрозою зникнення. Серед них є рідкісні види орхідей, зозулинців та інших квітів, які потребують охорони та особливих умов для збереження.

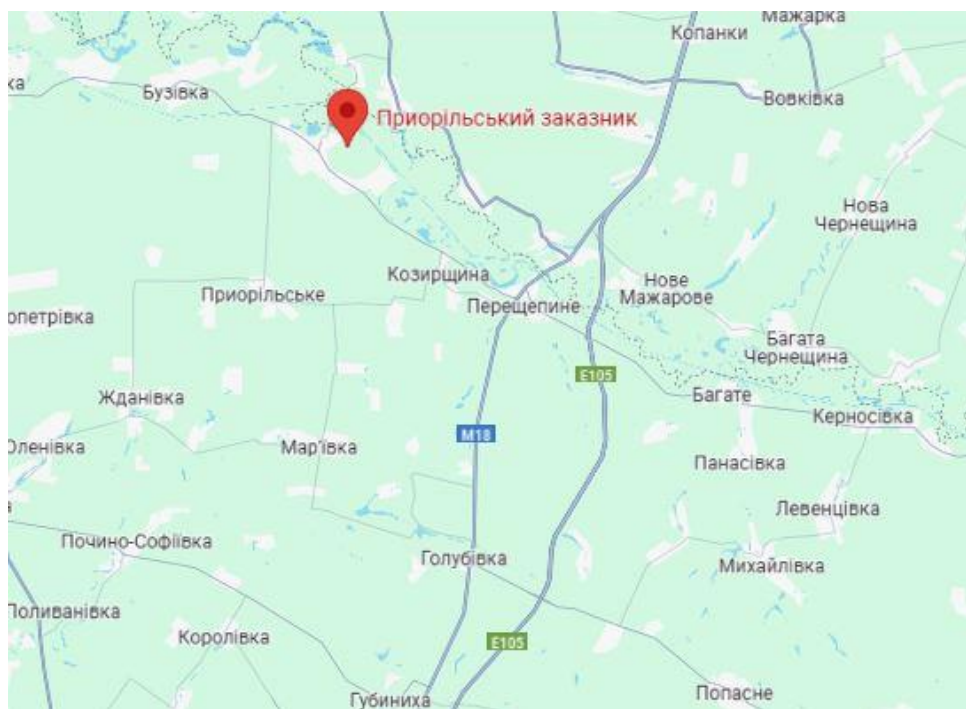

Рис.2.4 – Розташування заказника «Приорільський»

В області активно проводяться наукові дослідження та освітні програми, спрямовані на збереження біорізноманіття. Екскурсії, екологічні табори та природоохоронні акції залучають молодь до вивчення та охорони природних багатств регіону.

Біорізноманіття Дніпропетровщини є важливим фактором формування конкурентного туристичного продукту, який поєднує екологічну складову, освітній аспект і збереження природної спадщини. Це, у свою чергу, сприяє

розвитку сталого туризму, що враховує інтереси як природи, так і місцевих громад [18].

Отже, біорізноманіття є одним із ключових ресурсів для розвитку екологічного туризму в Дніпропетровській області, забезпечуючи унікальні можливості для створення природоохоронних маршрутів, екскурсій та освітніх програм. Незважаючи на індустріальний характер регіону, його багата флора і фауна є важливими компонентами туристичного потенціалу. Екотуризм, заснований на взаємодії з природними ландшафтами та екосистемами, сприяє збереженню біорізноманіття і підтримці екологічного балансу регіону.

Різноманітні природоохоронні зони, такі як природний заповідник "Дніпровсько-Орільський" та регіональні ландшафтні парки, служать ядром для розвитку екотуризму.

Основними загрозами для біорізноманіття є антропогенний вплив, забруднення і кліматичні зміни, що потребує підвищення екологічної обізнаності та посилення природоохоронного законодавства. Збереження біорізноманіття сприятиме сталому розвитку регіону, створюючи додаткові можливості для тематичних туристичних маршрутів і освітніх програм, що поєднують екологічну складову з інтересами місцевих громад.

3. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ

3.1 Методи збору та аналізу даних

Дослідження системи розвитку екологічного туризму потребує застосування комплексного підходу, що включає різноманітні методи збору та аналізу даних. Враховуючи багатофакторний характер екологічного туризму, було використано як кількісні, так і якісні методи. Основними інструментами цього дослідження є аналіз літературних джерел, опитування, експертні інтерв'ю, спостереження, а також статистичний аналіз [19].

Існують основні методи збору даних (рис. 3.1).

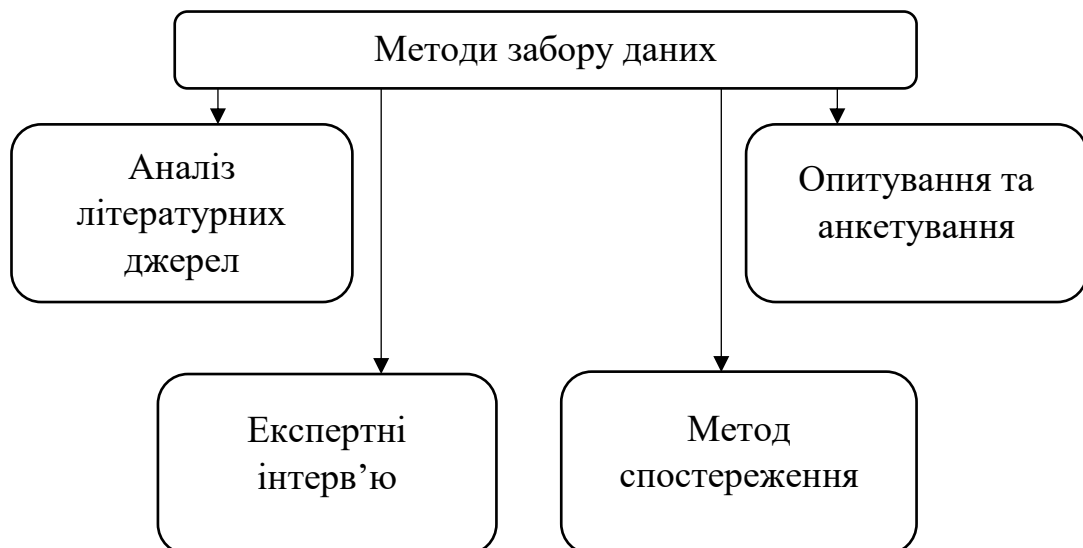

Рис. 3.1. – Основні методи збору даних.

У дослідженні системи розвитку екологічного туризму використовувався комплексний підхід, який передбачав застосування кількох методів збору даних.

Одним із основних етапів стало опрацювання широкого спектру наукових джерел, включаючи наукові статті, монографії, звіти міжнародних організацій та нормативні документи, що стосуються галузі екотуризму. Аналіз літературних джерел дозволив виявити ключові тенденції у сфері екологічного туризму, визначити основні фактори, які впливають на його розвиток, а також сформулювати критерії оцінки ефективності цієї галузі. Зокрема, було встановлено, що екологічний туризм є багатокомпонентною системою, що охоплює природоохоронну, соціальну та економічну складові.

Для збору первинних даних було організовано опитування та анкетування різних груп респондентів. Анкети були розроблені з урахуванням специфіки кожної цільової групи, включаючи місцеве населення регіонів із потенціалом для розвитку екотуризму, туристів, які вже мали досвід відвідування екотуристичних об'єктів, та представників туристичних агенцій. Це дозволило отримати цінну інформацію про ставлення населення до екотуризму, оцінити його поточний рівень розвитку, а також виявити потреби та очікування цільових аудиторій [20].

Крім того, було проведено оцінку експертних інтерв'ю, у яких взяли участь фахівці у галузі туризму, екології та регіонального розвитку. Це сприяло отриманню глибшого розуміння існуючих проблем і викликів у сфері екотуризму, а також перспективних шляхів його розвитку. Експерти надали цінні коментарі щодо потенціалу використання природних ресурсів, необхідності розробки інфраструктури та впровадження освітніх ініціатив для популяризації екологічного туризму.

Окремо варто відзначити застосування методу спостереження, який проводився під час польових досліджень. Зокрема, було проаналізовано умови організації екотуристичних маршрутів, взаємодію туристів із природними об'єктами, а також дотримання екологічних стандартів у регіонах дослідження. Це дозволило виявити, наскільки існуючі об'єкти відповідають вимогам екологічного туризму, а також визначити сильні та слабкі сторони організації турів. Спостереження забезпечило додатковий емпіричний матеріал для оцінки реального стану екотуризму в Україні [21].

Таким чином, використання різних методів збору даних забезпечило комплексність і багатосторонність підходу до вивчення системи розвитку екотуризму, що дозволило сформулювати обґрунтовані висновки та рекомендації.

Також, були використані основні методи для аналізу отриманих даних (рис.3.2).

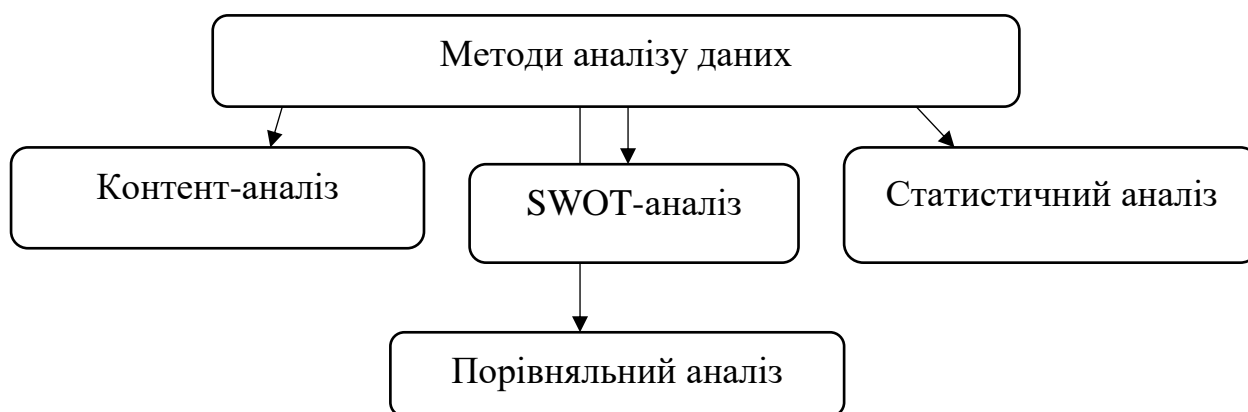

Рис. 3. 2. – Основні методи аналізу даних

У процесі дослідження розвитку екологічного туризму застосовувалися різноманітні методи аналізу даних, які забезпечили глибоке розуміння проблематики та дозволили сформулювати обґрунтовані висновки. Основною методикою було використання контент-аналізу, який дав змогу систематизувати великий масив інформації, отриманої з літературних джерел, опитувань та анкетувань. Цей метод сприяв структуризації даних за ключовими темами, виявленню головних аспектів розвитку екологічного туризму та окресленню проблемних зон, які потребують вдосконалення [22].

Для роботи з кількісними даними було застосовано статистичний аналіз. Результати опитувань оброблялися за допомогою таких методів, як розрахунок середніх значень, частотності та кореляційний аналіз. Це дозволило отримати об'єктивні показники, що характеризують ставлення населення, туристів і представників туристичного бізнесу до екологічного туризму, визначити їхні очікування та потреби, а також оцінити рівень розвитку галузі. Використання статистичних підходів забезпечило обґрунтованість висновків і надало основу для подальших досліджень.

Важливим елементом аналізу було застосування методики SWOT-аналізу, яка дозволила оцінити сильні та слабкі сторони системи розвитку екотуризму, а також визначити можливості та загрози, що впливають на її функціонування. Зокрема, виявлено природні та інфраструктурні переваги деяких регіонів, а також окреслено ризики, пов'язані з недостатнім фінансуванням і слабкою поінформованістю про екотуристичні послуги серед населення [23].

Крім того, проводився порівняльний аналіз даних, зібраних у різних регіонах. Це дало змогу ідентифікувати регіональні особливості розвитку екотуризму, врахувати специфіку природних умов, доступність ресурсів та рівень зацікавленості місцевих громад. Такий підхід дозволив визначити фактори, які найбільше впливають на розвиток екотуризму в кожному окремому регіоні, та оцінити можливість масштабування успішних практик.

Комплексний підхід до аналізу зібраних даних став основою для формування чітких рекомендацій щодо вдосконалення системи екологічного туризму. Використання різних методів дозволило врахувати як кількісні, так і якісні аспекти, що сприяє створенню дієвих стратегій підвищення ефективності цієї галузі та сталого розвитку екотуризму в Україні [24].

3.2 Оцінка рекреаційних ресурсів для екотуризму

Дніпропетровська область має значний потенціал для розвитку екотуризму завдяки різноманітності природних та культурно-історичних ресурсів. Аналіз рекреаційних ресурсів цього регіону передбачає оцінку природно-ландшафтних умов, біорізноманіття, водних ресурсів, а також культурних об'єктів, що можуть бути інтегровані в екотуристичні маршрути.

Дніпропетровська область характеризується різноманітним ландшафтом, включаючи степові зони, балкові системи, кам'яні виходи на поверхню (гранітні відслонення), що створюють унікальні природні комплекси. Особливу увагу

привертають території поблизу річок Дніпро, Оріль, Самара, які багаті на мальовничі краєвиди та сприятливі для організації екологічних маршрутів.

Регіон має багатий рослинний і тваринний світ, що є важливим фактором привабливості для екотуристів. Наприклад, заплави Орелі та Самари відомі своєю флористичною унікальністю, а степові території зберегли елементи природного середовища, які можуть бути цікавими для любителів природи. Природні заповідники, такі як "Самарський ліс" (лісовий масив в Україні, в межах Самарівського і Павлоградського районів Дніпропетровської області) або "Дніпровсько - Орільський заповідник" (розташований у долині Дніпра і плавнів Протовчі), створюють можливості для наукового та освітнього туризму.

На території області знаходиться кілька водосховищ та річок, які можуть бути використані для організації водного туризму. Окрім цього, ці ресурси сприяють розвитку рекреаційних зон для активного та пасивного відпочинку. Особливо привабливими є Орільський біосферний коридор, який поєднує природоохоронні функції із можливостями для екотуристичної діяльності.

Дніпропетровщина багата на археологічні, етнографічні та історичні об'єкти. Кургани, козацькі фортеці, музеї природи та історії можуть стати частиною екотуристичних маршрутів, поєднуючи екологічні та культурно-просвітницькі аспекти туризму [25].

На основі системи бальної оцінки було проведено аналіз рекреаційного потенціалу. До уваги бралися такі критерії, як естетична привабливість, екологічна цінність, доступність територій, інфраструктурна забезпеченість та рівень антропогенного навантаження. У результаті визначено найбільш перспективні території для розвитку екотуризму:

- Басейн річки Оріль (високий рівень природоохоронної цінності, мальовничі ландшафти).
- Відслонення аркозових пісковиків в межах Криворізького району.
- Заповідні території біля міста Самар (біологічна різноманітність, можливість створення освітніх маршрутів).

Для об'єктивної оцінки потенціалу територій Дніпропетровської області для розвитку екотуризму використано систему бального аналізу за такими критеріями:

1. Естетична привабливість (0–5 балів) – красвиди, природні ландшафти, унікальні геологічні утворення.
2. Екологічна цінність (0–5 балів) – збереження природного середовища, рівень біорізноманіття.
3. Доступність (0–5 балів) – транспортна доступність, можливість досягти об'єкта туристами.
4. Інфраструктурна забезпеченість (0–5 балів) – наявність місць відпочинку, туристичних баз, інформаційних центрів.
5. Рівень антропогенного навантаження (0–5 балів, інверсійна шкала: чим менше навантаження, тим більше балів).

Отже, пріоритетними завданнями для розвитку екотуризму в регіоні є поліпшення інфраструктури, зокрема доріг і місць відпочинку, а також популяризація цих територій серед туристів. Реалізація цих заходів сприятиме сталому розвитку екотуризму та зростанню економічного потенціалу Дніпропетровської області [27].

4. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ

4.1 Ідентифікація перспективних територій для екотуризму

У процесі дослідження було ідентифіковано три перспективні території для розвитку екотуризму: Заповідні території біля міста Самар, відслонення аркозових пісковиків в межах Криворізького району, Басейн річки Оріль (рис.4.1).

Для кожної з обраних локацій проведено рекреаційну оцінку та аналіз рівня забрудненості, що дозволило визначити їхню придатність для екотуризму [28].

Результати оцінки рекреаційних ресурсів свідчать про значний потенціал Дніпропетровської області для розвитку екотуризму. Пріоритетними напрямками є розробка інтегрованих екотуристичних маршрутів, що включають природні та культурні об'єкти, створення інформаційних центрів для туристів, а також підвищення екологічної свідомості місцевого населення.

Таблиця 4.1 – Ідентифікація перспективних територій для екотуризму

Територія	Природна унікальність	Екологічний стан	Рекомендоване використання
Басейн річки Оріль	Висока естетична привабливість, багатство біорізноманіття, значна екологічна цінність.	Найчистіша територія завдяки природоохоронному статусу, мінімальний вплив деревообробного підприємства.	Організація еколого-просвітницьких турів і прогулянок для ознайомлення з флорою та фауною.

Відслонення аркозових пісковиків в межах Криворізького району	Геологічна пам'ятка природи місцевого значення.	Антропогенний вплив, зокрема витоптування трав, вирубка дерев для вогнищ та видобуток каменю, значно погіршили екологічний стан. Забруднення сміттям також є проблемою.	Територія може використовуватись для обмеженого екотуризму. Це включає екскурсії з провідниками, фототуризм та освітні заходи з акцентом на геологічну унікальність.
Заповідні території біля міста Самар	Природна краса, значний потенціал для водного туризму, рибальства та активного відпочинку.	Середній рівень екологічного навантаження через залишки пестицидів, нітратів і фосфатів, що потрапляють у води.	Організація водного туризму та екоекскурсій за умови зниження рівня забруднення шляхом впровадження природоохоронних заходів.

Заповідні території біля міста Самар виявилися найбільш екологічно чистими завдяки природоохоронному статусу. Вони характеризуються високим рівнем естетичної привабливості, багатством біорізноманіття та значною екологічною цінністю. Єдине деревообробне підприємство в регіоні має незначний вплив на довкілля, що дозволяє рекомендувати цю територію для організації еколого-просвітницьких турів і прогулянок для ознайомлення з флорою і фауною.

Відслонення аркозових пісковиків в межах Криворізького району є унікальною геологічною пам'яткою з великим рекреаційним потенціалом. Проте, ця територія зазнає значного антропогенного навантаження через діяльність промислових підприємств, розташованих поблизу. Серед них кар'єри для видобутку корисних копалин. Викиди від цих підприємств, включаючи кварцовий пил, важкі метали і сірководень, сприяють підвищенню рівня забрудненості повітря і ґрунтів. Це негативно впливає на екологічний стан регіону, знижуючи його привабливість для рекреаційних цілей та погіршуючи здоров'я місцевих мешканців. Попри це, геологічна унікальність відслонень аркозових пісковиків надає можливості для освітнього туризму. Важливо

впроваджувати екологічні норми та заходи з рекультивації, щоб зберегти природні цінності цього регіону і забезпечити безпеку відвідувачів [29].

Басейн річки Оріль має середній рівень екологічного навантаження, зумовлений діяльністю підприємств агропромислового комплексу. Основними джерелами забруднення є залишки пестицидів, нітрати та фосфати, що потрапляють у води та ґрунти. Проте ця територія зберігає значний потенціал для організації водного туризму, рибальства та активного відпочинку. Її природна краса і доступність дозволяють проводити тут екоекскурсії за умови зниження рівня забруднення шляхом впровадження сучасних методів контролю якості води та рекультивації прилеглих територій.

Оцінка рекреаційних ресурсів дозволяє зробити висновок, що розвиток екотуризму в регіоні сприятиме не лише охороні природних та історико-культурних цінностей, а й сталому соціально-економічному розвитку територій [26].

Результати оцінки території доцільно представити в табличній формі (таблиця 4.2).

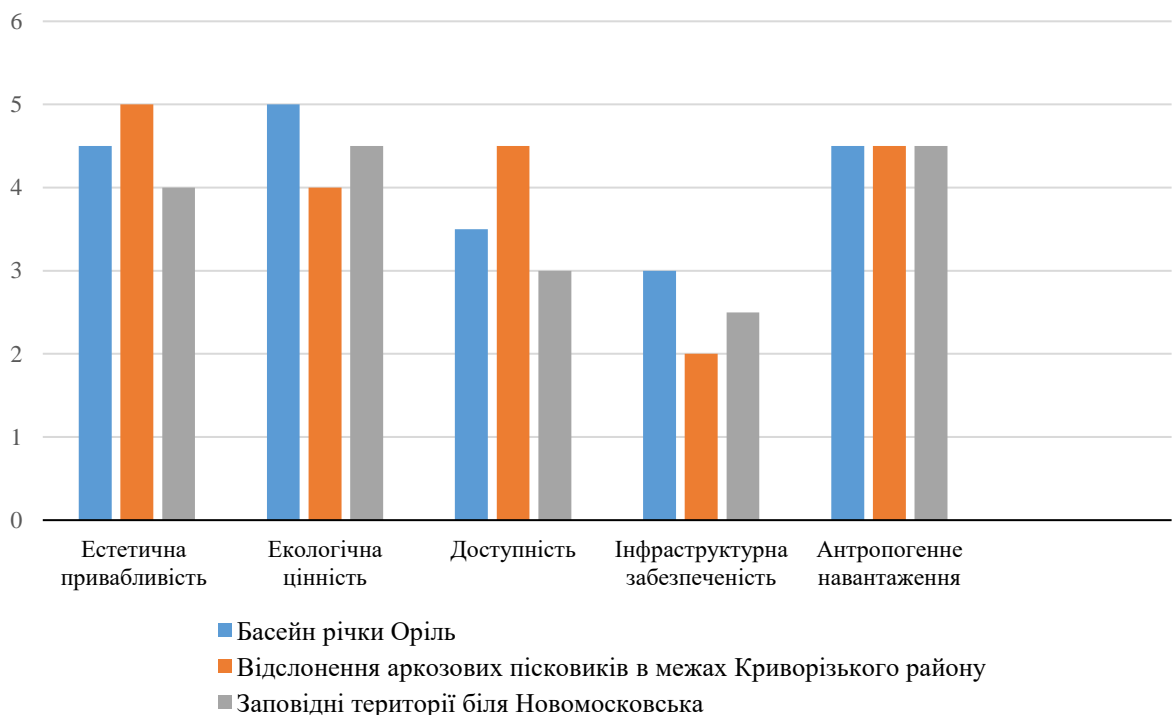
Таблиця 4.2. – Результати оцінки досліджуваних територій.

Територія	Басейн річки Оріль	Відслонення аркозових пісковиків в межах Криворізького району	Заповідні території біля міста Самар
Естетична привабливість	4,5 мальовничі заплави, водойми, різноманіття флори	5,0 унікальна геологічна стукрура	4,0 заплави, лісові масиви
Екологічна цінність	5,0 унікальний біосферний коридор	4,0 наявність рідкісних геологічних формацій та природних ландшафтів	4,5 висока концентрація біорізноманіття
Доступність	3,5 деякі ділянки мають слабку транспортну інфраструктуру	4,5 розташування близьке до основних доріг	3,0 транспортне сполучення потребує покращення
Інфраструктурна забезпеченість	3,0 мінімальна наявність рекреаційних баз	2,0 Відсутні спеціалізовані туристичні маршрути, інформаційні стенди та зони відпочинку	2,5 відсутність туристичної інфраструктури

Рівень антропогенного навантаження	4,5 відносно невелика кількість відвідувачів	4,5 Рівень антропогенного навантаження на цю територію є високим через діяльність кар'єрів	4,5 території маловідомі для широкого туризму
Сумарний бал	20,5/25	20,0/25	18,5/25

Результати аналізу демонструють, що басейн річки Оріль та відслонення аркозових пісковиків в межах Криворізького району мають найвищий потенціал для розвитку екотуризму, набравши 20,5 та 20,0 балів із 25. Ці території виділяються високою естетичною привабливістю, екологічною цінністю.. Водночас необхідно працювати над покращенням інфраструктурного забезпечення, зокрема створенням туристичних баз, екостежок та інформаційних центрів.

Для більш детальнього огляду, доцільно розглянути рисунок 4.1.

Рси. 4.1 – Оцінка рекреаційних ресурсів обраних територій

Басейн річки Оріль характеризується високою екологічною цінністю та помірною естетичною привабливістю, але має середній рівень доступності й інфраструктурної забезпеченості. Відслонення аркозових пісковиків в межах Криворізького району виділяються своєю естетичною привабливістю, але їхня

доступність оцінена на середньому рівні, також територія має високе антропогенне навантаження. Інфраструктурна забезпеченість і рівень антропогенного навантаження також залишаються середніми. Заповідні території біля міста Самар мають найвищу оцінку за екологічною цінністю та високий рівень інфраструктурної забезпеченості, однак доступність і антропогенне навантаження в них оцінено середньо.

Заповідні території поблизу міста Самар показали нижчий результат (18,5 балів із 25) через проблеми транспортної доступності та недостатню інфраструктуру. Попри це, ці території мають значний потенціал завдяки багатству природних ресурсів і низькому рівню антропогенного впливу.

Також, важливо оцінити наведені території за іншими показниками, такими як рівень забруднення територій, кількість шкідливих підприємств поблизу та екологічні загрози (табл.4.3)

Таблиця 4.3 – Оцінка рівня забрудненості територій

Показник	Басейн річки Оріль	Відслонення аркозових пісковиків в межах Криворізького району	Заповідні території біля міста Самар
Рівень забрудненості території	Низький	Середній	Низький
Кількість шкідливих підприємств поблизу (шт)	2	5	1
Екологічні загрози	Слабкі (локальні викиди)	Помірні (забруднення ґрунтів та води)	Мінімальні
Віддаленість від джерела викидів (км)	10	2	15

Рівень забруднення територій залежить від кількості шкідливих підприємств, їхнього впливу на довкілля та характеру викидів. Басейн річки

Оріль характеризується низьким рівнем забруднення завдяки природоохоронному статусу території, однак деякий вплив здійснюють підприємства з переробки сільськогосподарської продукції та ремонту техніки. Викиди включають фосфати, нітрати та залишки нафтопродуктів, що потрапляють у ґрунти та воду.

Відслонення аркозових пісковиків в межах Криворізького району зазнають значного техногенного навантаження через роботу гранітного кар'єру. Основними джерелами забруднення є кварцовий пил, цементний пил, оксиди азоту, аміак, сірководень, важкі метали (кадмій, ртуть) та нафтопродукти. Це створює значний негативний вплив на повітря, ґрунти та водні ресурси.

Заповідні території біля міста Самар мають найменший рівень забруднення завдяки великій відстані від промислових об'єктів. Єдине деревообробне підприємство спричиняє незначний вплив через викиди деревного пилу та летких органічних сполук, таких як толуол і формальдегід. Завдяки природоохоронному статусу ця зона залишається екологічно стабільною.

Таблиця 4.4 – Основні забруднюючі речовини обраних територій.

Територія	Речовина	Клас небезпеки (1-4)
Басейн річки Оріль	Фосфати	4
	Нітрати	3
	Залишки нафтопродуктів	1
Відслонення аркозових пісковиків в межах Криворізького району	Кварцовий пил	1
	Цементний пил	3
	Оксиди азоту	2
	Аміак	3
	Сірководень	2
	Кадмій	1
	Нафтопродукти	1
	Ртуть	1
Заповідні території біля міста Самар	Деревний пил	3
	Толуол	2
	Формальдегід	2

Території оцінюються за рівнем небезпечності викидів залежно від концентрації та класу небезпечності забруднювальних речовин. Басейн річки Оріль має середній рівень безпеки, оскільки тут виявлено фосфати (IV клас), нітрати (III клас) і залишки нафтопродуктів (I клас). Найбільшу загрозу становлять залишки нафтопродуктів, які належать до надзвичайно небезпечних. Для зменшення забруднення рекомендується встановити очисні споруди, контролювати використання сільськогосподарських добрив і проводити рекультивацію забруднених територій.

Відслонення аркозових пісковиків в межах Криворізького району є найбільш небезпечною територією через високу концентрацію речовин I класу небезпечності, таких як кадмій, кварцовий пил і нафтопродукти. Додатково тут виявлено цементний пил (III клас), оксиди азоту (II клас), аміак (III клас) і сірководень (II клас). Таке поєднання надзвичайно токсичних речовин вимагає впровадження систем пилопригнічення, моніторингу важких металів, встановлення обладнання для уловлювання нафтопродуктів і озеленення території для зменшення розпилення токсичних частинок.

Заповідні території біля міста Самар мають високий рівень небезпечності через присутність ртуті (I клас), а також органічних токсичних сполук, таких як толуол і формальдегід (II клас). Меншу загрозу становить деревний пил (III клас). Для захисту цих територій доцільно створити буферні зони навколо заповідників, організувати безпечну утилізацію ртутних відходів, встановити фільтраційні системи для очищення викидів і контролювати концентрації шкідливих речовин у повітрі.

Для кращої оцінки безпечності територій доцільно розглянути рисунок 4.2. Діаграма дозволяє побачити рівень забруднення за класами безпеки наявних забруднюючих речовин, що викидають підприємства на прилеглих територіях.

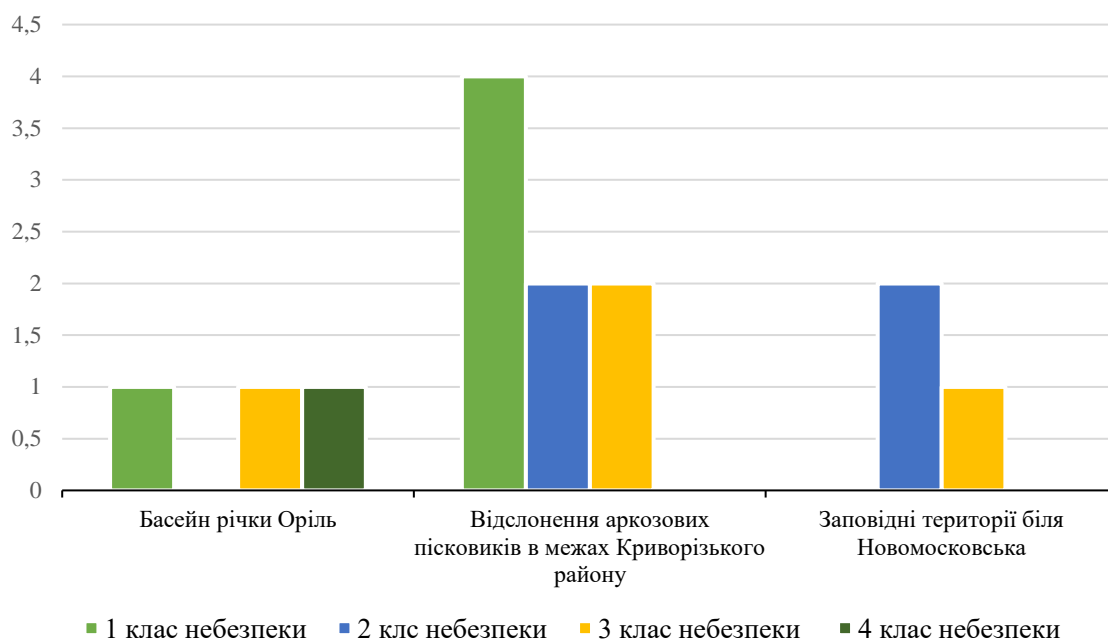

Рис. 4.2 - Оцінка забрудненості територій за класами небезпеки

Діаграма демонструє оцінку забрудненості трьох територій залежно від класів небезпеки забруднювальних речовин. Найвищий рівень небезпеки спостерігається на гранітних відслонення аркозових пісковиків в межах Криворізького району, де значно переважають речовини першого класу небезпечності – їх більше ніж удвічі більше, ніж інших класів. Тут зосереджена найбільша кількість токсичних сполук, що підкреслює критичний стан екології цього регіону.

У басейні річки Оріль ситуація виглядає значно стабільнішою, адже тут спостерігається рівномірний розподіл речовин третього та четвертого класів небезпеки, а надзвичайно небезпечні речовини (перший клас) присутні у мінімальній кількості. Це робить цю територію найбільш безпечною серед трьох.

Заповідні території біля міста Самар вирізняються переважанням речовин другого класу небезпеки, які мають високий, але не критичний рівень впливу. Однак наявність першокласних токсичних речовин, таких як ртуть, викликає серйозні екологічні ризики, які потребують негайного втручання.

Цікаво, що різні території демонструють унікальний екологічний профіль: від умовно безпечного басейну Орїлі до серйозно загроженої зони в межах

Криворізького району. Це вказує на необхідність адаптованих заходів охорони природи для кожної місцевості, залежно від специфіки забруднювачів.

Найнебезпечнішою територією є відслонення аркозових пісковиків в межах Криворізького району, а найменш небезпечною – басейн річки Оріль, де основну загрозу становлять помірно небезпечні нітрати та фосфати. Для зниження рівня забруднення на всіх територіях важливо вдосконалювати моніторинг довкілля, впроваджувати сучасні очисні технології, посилювати контроль за промисловими викидами та проводити інформаційно-просвітницьку роботу серед населення.

Таким чином, басейн річки Оріль і заповідні території зберігають відносну чистоту довкілля, тоді як район відслонення аркозових пісковиків є найбільш забрудненим через високу концентрацію промислових підприємств. Це вказує на необхідність запровадження додаткових природоохоронних заходів для зменшення техногенного впливу. Загалом, проведена оцінка показала, що всі три території мають різний рівень перспективності для екотуризму. Заповідні території біля міста Самар доцільно позиціонувати як зразок для розробки стратегії сталого туризму. Відслонення аркозових пісковиків в межах Криворізького району потребують впровадження заходів з мінімізації шкідливих викидів, тоді як для басейну річки Оріль важливо посилити природоохоронні заходи [30].

4.2 Розробка маршрутів та інфраструктурних рішень

Розробка маршрутів та інфраструктурних рішень є ключовим етапом створення екологічно стійкого туристичного продукту, який задовольнить потреби відвідувачів та сприятиме збереженню природного середовища. Для обраних перспективних територій — басейну річки Оріль, відслонення аркозових пісковиків в межах Криворізького району та заповідних територій біля міста Самар — було запропоновано мережу екотуристичних маршрутів з

урахуванням рекреаційної оцінки, рівня забрудненості та природоохоронного статусу [31].

При створенні маршрутів дотримано принципів екологічної стійкості, доступності та інтеграції з існуючою інфраструктурою:

Враховуючи принцип екологічної стійкості маршрути прокладені так, щоб уникати зон з високим рівнем антропогенного навантаження та максимально зберігати природний ландшафт. Якщо розглядати другий принцип доступності було передбачено маршрути різного рівня складності, які підходять для сімей з дітьми, людей похилого віку та досвідчених туристів.

Таким чином, розроблені маршрути поєднують природні та культурні об'єкти, зокрема етнографічні музеї, місцеві ремісничі майстерні та гастрономічні ферми.

В процесі роботи над дипломною роботою, було складено такі три маршрути (рис.4.3):

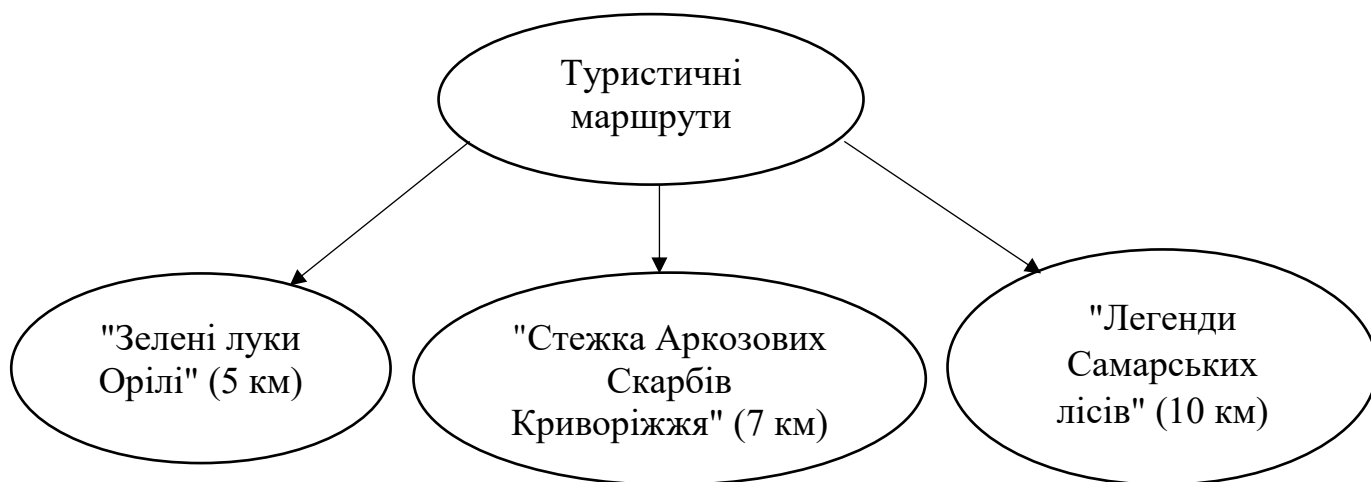

Рис.4.3. – Розроблені туристичні маршрути

Важливо розглянути кожен з маршрутів окремо:

1. «Зелені луки Орїлі» (5 км). Маршрут проходить вздовж заплавних лісів і луків басейну річки Орїль. Він розрахований на пішохідний або велосипедний туризм. На маршруті облаштовано зони спостереження за птахами, адже територія є місцем гніздування багатьох рідкісних видів. Також

передбачено місця для короточасного відпочинку з інформаційними стендами про флору і фауну регіону (рис.4.4).

Рис. 4.4 – Маршрут «Зелені луки Орiлі».

2. «Стежка Аркозових Скарбів Криворіжжя» (7 км). Маршрут починається з інформаційного центру, де туристи отримують карти, брошури та інструктаж з техніки безпеки. Першою зупинкою є відслонення аркозових пісковиків, де можна побачити унікальні геологічні формації, супроводжені екскурсією з гідом. Далі маршрут веде до пікнік-зони для відпочинку та перекусу. Прогулянка продовжується екологічною стежкою, яка проходить через лісові масиви, дозволяючи спостерігати за місцевою флорою і фауною (рис.4.5).

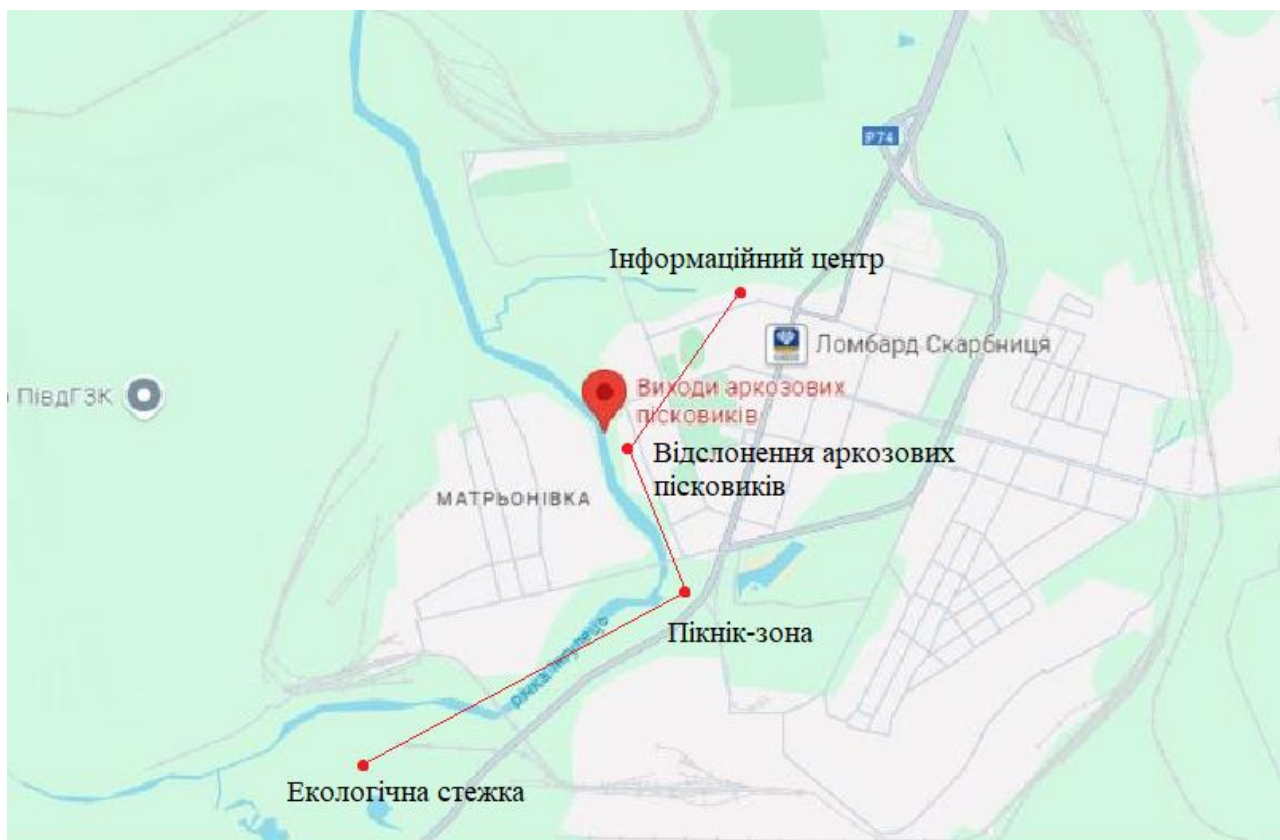

Рис. 4.5 – Маршрут «Стежка Аркозових Скарбів Криворіжжя».

3. «Легенди Самарських лісів» (10 км). Цей маршрут охоплює територію заповідних лісів біля міста Самар. На його шляху передбачено екскурсії до дубових гаїв, які є природною пам'яткою, та екологічні лекції в місцевому еколого-просвітницькому центрі (рис 4.6). Для велосипедистів передбачено зручний ґрунтовий шлях [32].

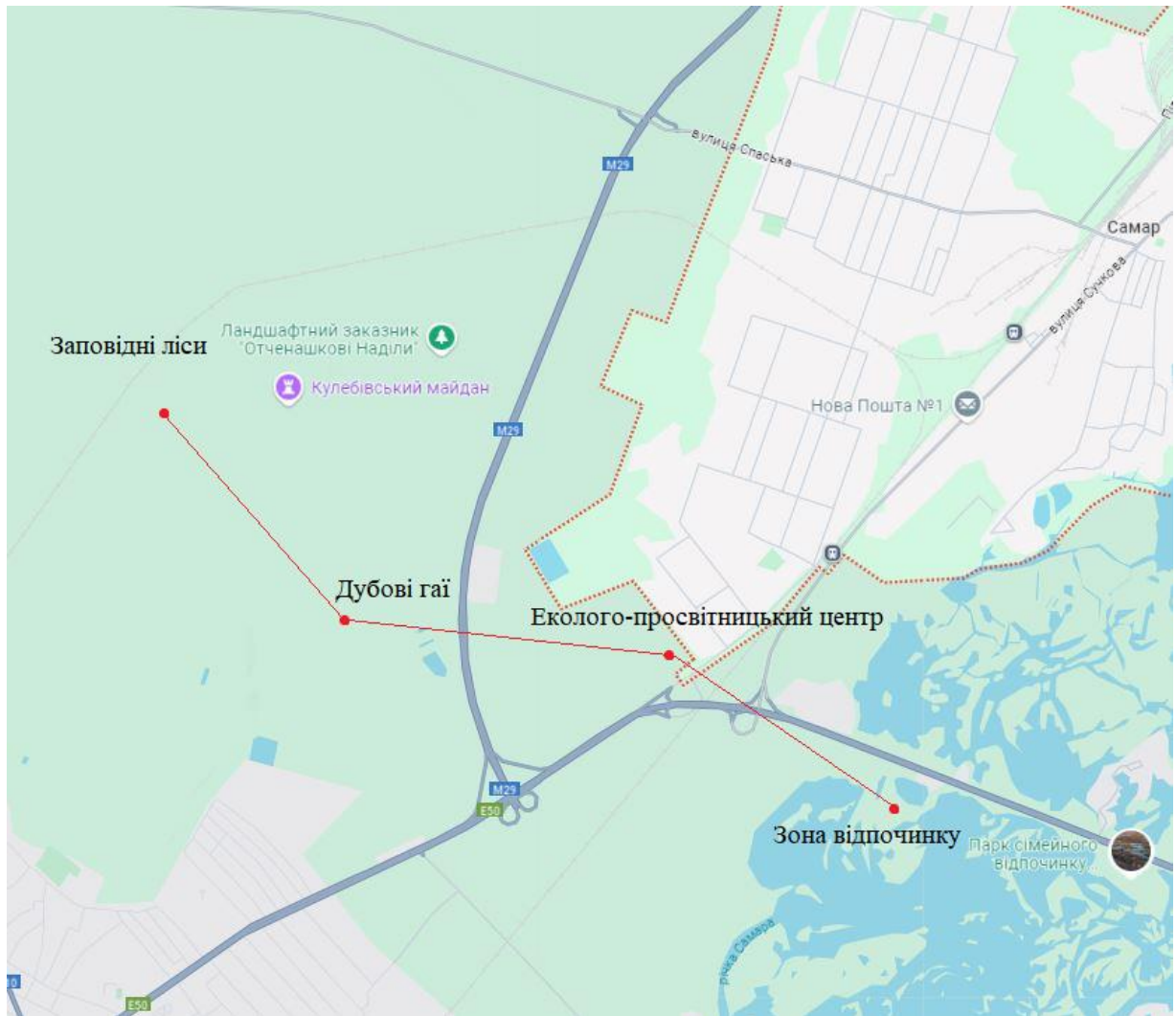

Рис. 4.6 – Маршрут «Легенди Самарських лісів»

Для підвищення зручності туристів та зменшення впливу на довкілля запропоновано наступні рішення: (рис. 4.7)

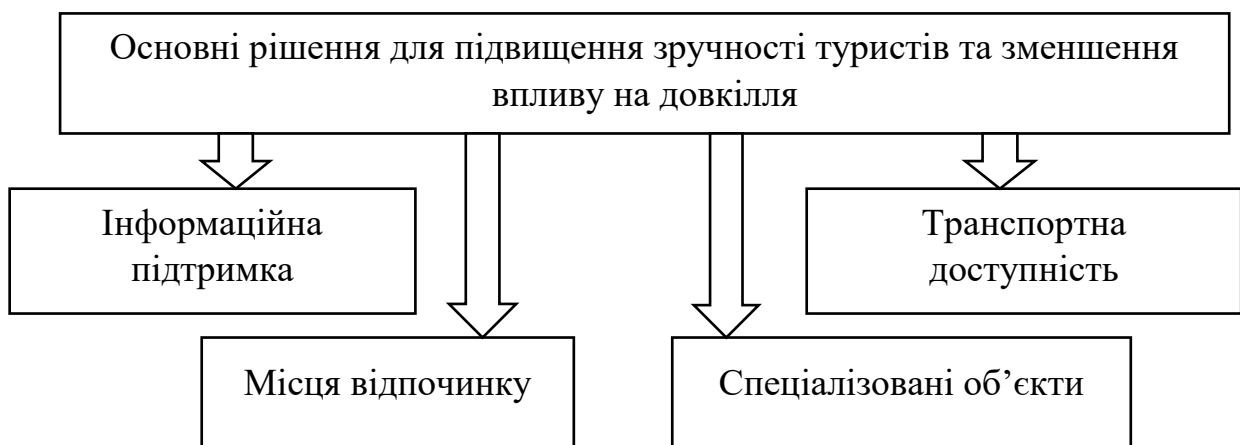

Рис. 4.7 - Основні рішення для підвищення зручності туристів та зменшення впливу на довкілля

Схема ілюструє основні рішення, спрямовані на підвищення зручності для туристів та зменшення впливу на довкілля. Інформаційна підтримка забезпечується встановленням стендів із правилами поведінки в природних зонах, інтерактивними картами та QR-кодами для отримання додаткових даних про маршрути (рис.4.8 та рис. 4.9).

Рис. 4.8. – Приклад інформаційного стенду.

Рис. 4.9 – Приклад стенду з інструкцій з правилами поведінки.

Транспортна доступність досягається через облаштування зручних парковок для велосипедів та електромобілів, а також організацію екологічного транспорту до ключових точок маршрутів. Місця відпочинку створюються з використанням природних матеріалів, забезпечуючи комфорт туристів та сприяючи мінімізації відходів за рахунок роздільного збору сміття. Спеціалізовані об'єкти, такі як спостережні вежі, кемпінги та орнітологічні майданчики, покликані покращити туристичний досвід та підтримати екологічну складову відвідування природних територій. Усі ці елементи формують комплексний підхід до розвитку екотуризму із врахуванням як потреб відвідувачів, так і вимог до збереження довкілля [33].

Також важливо оцінити пропозиції щодо розвитку інфраструктури (рис.4.10).

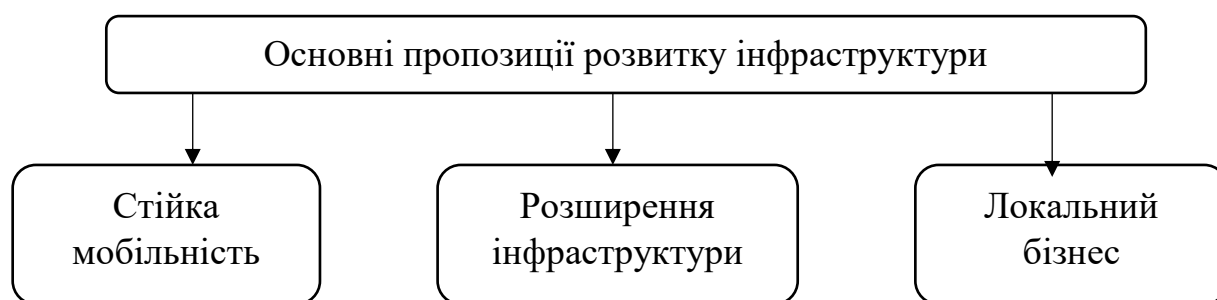

Рис. 4.10. - Основні пропозиції розвитку інфраструктури

Схема відображає основні пропозиції щодо розвитку інфраструктури в контексті підтримки сталого туризму та місцевої економіки. Стала мобільність передбачає впровадження екологічного транспорту, таких як електробуси, велосипедні доріжки та пішохідні маршрути, що сприяють зниженню впливу транспорту на довкілля. Розширення інфраструктури охоплює облаштування зон відпочинку, сучасних інформаційних центрів, кемпінгів та інших об'єктів, які покращують якість туристичного обслуговування. Локальний бізнес є важливим компонентом розвитку, оскільки передбачає підтримку місцевих виробників через організацію сувенірних крамниць, гастрономічних турів і ремісничих майстерень, що дозволяє залучити місцеві громади до економічної діяльності та зробити регіон привабливішим для туристів. Усі ці елементи формують

збалансований підхід до розвитку інфраструктури з акцентом на екологічність, комфорт та підтримку локальної економіки [34, 35, 36].

Розроблені маршрути та інфраструктурні рішення сприятимуть розвитку екотуризму, підвищать туристичну привабливість регіону та забезпечать збереження унікальних природних територій.

4.3 Оцінка впливу екологічного туризму на місцеві громади

Екологічний туризм у Дніпропетровській області, особливо в таких перспективних місцях, як заповідні території біля міста Самар, відслонення аркозових пісковиків в межах Криворізького району та басейн річки Оріль, має значний вплив на місцеві громади. Цей регіон, багатий на природні та культурні ресурси, стає привабливим для туристів, зацікавлених у рекреації та збереженні довкілля.

Таблиця 4.5 – Оцінка впливу екологічного туризму на місцеві громади.

Територія	Роль у туризмі	Виклики	Рекомендації
Басейн річки Оріль	Збереження ландшафтів, підтримка фермерських господарств.	Можливе перевантаження туристами.	Контроль кількості туристів, стійка інфраструктура.
Відслонення аркозових пісковиків в межах Криворізького району	Підвищенню обізнаності про унікальні геологічні та екологічні особливості регіону.	Високий антропогенний тиск через промисловість.	Впровадження програм з рекультивації та контролю забруднень, щоб зменшити негативний вплив промисловості на природні об'єкти..
Заповідні території біля міста Самар	Підвищення екосвідомості, активний відпочинок.	Забруднення води, пошкодження рослинності через нерегульований потік туристів.	Екостежки, контроль забруднення, природоохоронні заходи.

Економічний вплив екологічного туризму для місцевих громад наявний у виникненні нових вакансій для роботи, таких як гідів, працівників екотуристичних центрів, організаторів подорожей і супутніх послуг. Наприклад, розвиток маршрутів до гранітних відслонення аркозових пісковиків в межах Криворізького району стимулює підвищення обізнаності про унікальні геологічні та екологічні особливості регіону. У Самарівському районі екотуризм сприяє збереженню заплавної ландшафтів, водночас стимулюючи розвиток фермерських господарств, які постачають екологічно чисту продукцію для туристів [37,38].

Екологічний туризм у басейні річки Оріль має важливе значення для підвищення екологічної свідомості як місцевих жителів, так і туристів. Проведення екологічних заходів, таких як прибирання берегової зони чи висадка дерев, активізує громади, сприяючи збереженню унікальних природних екосистем регіону. Частина доходів від туризму може бути спрямована на реалізацію проєктів із відновлення біорізноманіття, захисту водних ресурсів і поліпшення інфраструктури, наприклад створення екостежок чи інформаційних центрів.

Втім, існують і виклики. Надмірний туристичний потік до заповідних територій може спричинити деградацію природних ландшафтів та підвищити антропогенний тиск на екосистеми. Наприклад, у басейні річки Оріль нерегульоване відвідування може призвести до забруднення води та пошкодження прибережної рослинності. Подібні ризики підкреслюють важливість впровадження системи контролю за кількістю туристів та інвестування у стійку інфраструктуру, яка б зменшувала вплив на природу.

Таким чином, екологічний туризм у Дніпропетровській області має значний потенціал для соціально-економічного розвитку місцевих громад за умови впровадження збалансованих підходів до планування. Розробка інфраструктурних рішень, спрямованих на захист унікальних територій, залучення місцевого населення до управління природними ресурсами та

збереження культурних цінностей, стане ключовим фактором для сталого розвитку регіону [39,40].

4.4 Рекомендації для розвитку партнерства між органами влади та туристичними підприємствами

Розвиток екологічного туризму в Дніпропетровській області, зокрема на таких територіях, як заповідні зони біля міста Самар, відслонення аркозових пісковиків в межах Криворізького району та басейн річки Оріль, потребує активної співпраці між органами влади та туристичними підприємствами. Ефективне партнерство між цими сторонами є ключем до реалізації туристичного потенціалу регіону, забезпечення його економічної привабливості та збереження природного середовища (табл. 4.6)

Одним із першочергових напрямів для співпраці є спільне розроблення та впровадження довгострокової стратегії розвитку екологічного туризму. Важливо, щоб місцеві органи влади створювали сприятливі умови для діяльності туристичних підприємств, зокрема шляхом запровадження пільгового оподаткування для компаній, які інвестують у розвиток екологічної інфраструктури. Для прикладу, побудова екостежок у басейні річки Оріль або облаштування зон відпочинку поблизу відслонення аркозових пісковиків в межах Криворізького району можуть бути реалізовані за підтримки місцевих підприємців за умови доступу до грантів чи субсидій від держави [41, 42].

Важливим компонентом є створення спільних інвестиційних проєктів для поліпшення туристичної інфраструктури. Наприклад, облаштування сучасних інформаційних центрів у Самарівському районі, які б не тільки популяризували природні пам'ятки регіону, але й забезпечували екологічну освіту туристів. Спільні інвестиції влади й бізнесу у такі об'єкти сприятимуть залученню туристів, що, своєю чергою, стане джерелом доходів для громади.

Таблиця 4.6 – Рекомендації для розвитку партнерства між органами влади та туристичними підприємствами.

Напрямок співпраці	Приклад реалізації	Очікувані результати
Стратегія розвитку екотуризму	Впровадження пільгового оподаткування, гранти на екостежки та зони відпочинку.	Покращення інфраструктури, залучення інвесторів.
Інвестиційні проєкти	Створення інформаційних центрів у місті Самар, підтримка освітніх ініціатив.	Підвищення туристичної привабливості та екологічної освіти.
Регулювання туристичних потоків	Ліцензування компаній, організація екскурсій із обмеженням кількості учасників.	Зниження антропогенного тиску, збереження природного середовища.
Підтримка локального бізнесу	Проведення ярмарок, фестивалів та майстер-класів регіонального значення.	Розвиток місцевої економіки, популяризація культури.
Спільні платформи співпраці	Проведення форумів, круглих столів, консультацій з громадськими організаціями.	Розробка ефективної стратегії та забезпечення сталого розвитку екотуризму.

Крім того, слід посилити взаємодію в питаннях регулювання туристичних потоків для уникнення надмірного антропогенного навантаження на природні території. Влада може впроваджувати механізми ліцензування туристичних компаній і контролювати дотримання екологічних стандартів, тоді як підприємства братимуть участь у забезпеченні сталого відпочинку на заповідних територіях. Наприклад, використання організованих екскурсій з обмеженням кількості учасників у басейні річки Оріль або відслонення аркозових пісковиків в межах Криворізького району дозволить зберегти біорізноманіття цих місць.

Ще одним перспективним напрямом є підтримка локального бізнесу, такого як виробники екологічно чистих продуктів чи традиційних ремесел. Органи влади можуть виступати ініціаторами ярмарків або фестивалів, що популяризують місцеву культуру, тоді як туристичні підприємства включатимуть ці продукти в пакети послуг для туристів [43, 44].

Відкритість до діалогу та створення спільних платформ для співпраці є необхідними для досягнення цих цілей. Організація регулярних форумів, нарад чи круглих столів за участю влади, підприємців і представників громадських організацій сприятиме формуванню ефективної стратегії розвитку екотуризму. Таким чином, партнерство між органами влади та туристичними підприємствами в Дніпропетровській області може стати потужним інструментом для забезпечення сталого розвитку туристичних територій, збереження унікальної природи та підвищення добробуту місцевих громад [45, 46].

5. ЕКОНОМІЧНА ЧАСТИНА

Розробка та впровадження проекту розвитку екологічного туризму на території Дніпропетровської області, зокрема таких рекреаційних зон, як заповідні території біля міста Самар, відслонення аркозових пісковиків в межах Криворізького району та басейн річки Оріль, передбачає певні витрати та потенційні економічні вигоди (таблиці 5.1, 5.2, 5.3) [47, 48].

Таблиця 5.1. – Основні витрати впровадження проекту.

Напрямок	Зміст витрат	Сума, млн, грн
Розвиток інфраструктури	Будівництво маршрутів	3,5
	Створення інформаційних пунктів	1,8
	Екологічні станції для забору відходів	0,9
	Покращення транспортної доступності	2,2
Інформаційна підтримка	Віб-платформа з інтерактивною картою	0,6
	Рекламні капанії	0,4
Екологічна складова	Програми очищення територій та відновлення	1,1
	Обладнання для моніторингу	0,7
Загальна вартість інвестицій		11,2

Також, важливо розглянути осіовні можливі джерела фінансування, що можливо залучити [49, 50].

Таблиця 5.2 – Джерела фінансування

Джерело	Сума, млн, грн	Частка (%)
Місцеві бюджети	5,6	50

Приватні інвестори та підприємства	3,36	30
Гранти міжнародних організацій	2,24	20

Наступним етапом дослідження було оцінити майбутні економічні вигоди.

Таблиця 5.2 – Очікувані економічні вигоди.

Тип вигоди	Зміст	Сума, млн, грн.
Прямі економічні вигоди	Притік туристів (15 тис. осіб зі середніми витратами 1 тис, грн)	15
	Створення нових робочих місць (50)	3
Непрямі економічні вигоди	Збільшення продажів локальних товарів та послуг	5
	Розвиток малого та середнього бізнесу	-
Довгострокові вигоди	Зростання туристичного потоку на 20% щороку	-
	Підвищення ВРП на 1,5% щорічно	-

Також, присутні і соціальні вигоди:

- Покращення рівня життя через розвиток інфраструктури.
- Залучення молоді до сфери екотуризму, підвищення рівня зайнятості.
- Формування екологічної свідомості [51, 52].

Провевши оцінку ефективності ми розуміємо, що термін окупності складатиме 3,5 роки, рентабельність проекту складає 134% за п'ять років. Щодо сукупного доходу, то за п'ять років, він складатиме 120 млн., грн.

Таким чином, беручи до уваги кількість досліджень можна стверджувати, що проєкт розвитку екологічного туризму на території Дніпропетровської області є економічно вигідним. Очікувані доходи значно перевищують інвестиції, забезпечуючи стабільний економічний розвиток регіону, збільшення робочих місць та підтримку місцевого бізнесу. Це сприятиме загальному підвищенню рівня життя в області та покращенню її іміджу як туристичного центру [53, 54, 55].

6. ОХОРОНА ПРАЦІ

У процесі реалізації проекту з удосконалення системи розвитку екологічного туризму в Дніпропетровській області особливу увагу необхідно приділити питанням охорони праці. Це забезпечить не лише безпеку працівників та відвідувачів, але й сприятиме створенню позитивного іміджу регіону як безпечного туристичного напрямку [56, 57]. Основні заходи з охорони праці включають наступні аспекти:

1. Організація робочих місць: Всі робочі місця, пов'язані з розвитком екологічного туризму, мають бути згідно чинного законодавства України щодо охорони праці. Зокрема, це стосується будівництва та обслуговування туристичної інфраструктури, таких як пішохідні та велосипедні маршрути, інформаційні пункти та станції для збору відходів.

2. Навчання та інструктажі: Регулярне проведення навчань та інструктажів з питань охорони праці для всіх працівників, задіяних у проекті. Це включає різні види інструктажів відповідно до нормативних вимог. Спеціальну увагу слід приділити навчанню працівників методам надання першої медичної допомоги [58].

3. Використання ЗІЗ (засобів індивідуального захисту): Забезпечення працівників необхідними засобами індивідуального захисту (каска, рукавиці, спецодяг, захисні окуляри тощо) відповідно до виконуваних робіт. Важливо контролювати їх регулярне використання та справність.

4. Перевірка дотримання норм і правил: Впровадження системи контролю для перевірки норм і правил охорони праці на всіх етапах реалізації проекту. Включення регулярних перевірок робочих місць, а також оцінка ризиків, пов'язаних з виконанням конкретних видів робіт [59].

5. **Забезпечення безпеки відвідувачів:** Розробка та впровадження заходів безпеки для відвідувачів туристичних об'єктів. Це включає встановлення попереджувальних знаків, забезпечення безпеки маршрутів, наявність рятувального обладнання та пунктів першої допомоги.

6. **Екологічна безпека:** Дотримання екологічних стандартів та нормативів при будівництві та експлуатації туристичної інфраструктури. Використання екологічно безпечних матеріалів та технологій, що мінімізують вплив на довкілля [60].

7. **Психологічний комфорт працівників:** Створення належних умов для психологічного комфорту працівників, включаючи належний режим праці та відпочинку, організацію місць для відпочинку та харчування, а також надання психологічної підтримки при необхідності.

Загалом, впровадження цих заходів забезпечить високу культуру охорони праці на всіх етапах розвитку екологічного туризму в Дніпропетровській області, сприятиме створенню безпечних і комфортних умов праці для всіх учасників проєкту [61, 62].

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

В ході проведених досліджень та графічних побудовань було сформовано наступні висновки:

1. Екологічний туризм - це дієвий механізм впровадження принципів сталого розвитку, який має великий потенціал для розвитку в Дніпропетровській області. Його впровадження дозволяє не лише покращити економічну ситуацію в регіоні, але й сприяє формуванню екологічної свідомості у місцевих та збереженню унікальної природної спадщини.

2. Дніпропетровська область, незважаючи на свій індустріальний характер, має багату флору і фауну, які є важливими компонентами туристичного потенціалу. Розвиток екотуризму, заснованого на взаємодії з природними ландшафтами та екосистемами, сприятиме збереженню біорізноманіття і підтримці екологічного балансу регіону. Природні заповідники, такі як "Дніпровсько-Орільський", та регіональні ландшафтні парки можуть стати ядром для розвитку екотуризму.

3. Незважаючи на значний потенціал, реалізація екотуризму в Дніпропетровській області потребує вирішення низки соціальних, екологічних і економічних проблем. Пріоритетними завданнями є поліпшення інфраструктури, зокрема доріг і місць відпочинку, а також популяризація цих територій серед туристів. Важливими аспектами також є підвищення екологічної обізнаності населення та посилення природоохоронного законодавства для збереження біорізноманіття, зокрема в районах з високим антропогенним впливом, таких як відслонення аркозових пісковиків в межах Криворізького району.

4. Ефективна взаємодія між усіма зацікавленими сторонами, є

ключовим фактором для запровадження вигідних умов для розвитку екотуризму. Відкритість до діалогу та створення спільних платформ для співпраці, таких як регулярні форуми, наради чи круглі столи, допоможуть формувати ефективну стратегію розвитку цього напрямку. Партнерство між органами влади та туристичними підприємствами може стати потужним інструментом для забезпечення сталого розвитку туристичних територій, збереження унікальної природи та підвищення рівня розвиненості місцевих громад.

5. Аналіз рекреаційних ресурсів показав, що всі три досліджені території мають різний рівень перспективності для екотуризму. Заповідні території біля міста Самар є прикладом для розробки стратегії сталого туризму, тоді як відслонення аркозових пісковиків в межах Криворізького району потребують впровадження заходів з мінімізації шкідливих викидів, а басейн річки Оріль потребує посилення природоохоронних заходів.

6. Загалом, екологічний туризм у Дніпропетровській області має значний потенціал для соціально-економічного розвитку місцевих громад за умови впровадження збалансованих підходів до планування. Розробка інфраструктурних рішень, спрямованих на захист унікальних територій, залучення місцевого населення до управління природними ресурсами та збереження культурних цінностей, стане ключовим фактором для сталого розвитку регіону.

На підставі зроблених висновків було запропоновано:

1. Розвиток інфраструктури для екотуризму, а саме будівництво і ремонт доріг, які забезпечують доступ до природних заповідників і регіональних парків, створення комфортних місць для відпочинку, включаючи кемпінги, оглядові майданчики, інформаційні центри та екологічно дружні туристичні бази, впровадження сучасних систем навігації та маркування туристичних маршрутів.

2. Екологічна освіта і свідомість, а точніше впровадження освітніх програм для місцевого населення про важливість збереження природи та принципи екотуризму, організація тренінгів для туристичних гідів, які спеціалізуються на екотематиці.

3. Формування ефективних партнерств, що полягає у організації постійного діалогу між місцевою владою, бізнесом, громадами і природоохоронними організаціями для формування єдиної стратегії розвитку, створенні платформ для обміну досвідом та ідеями, таких як форуми чи круглі столи.

4. Локалізація екотуристичних стратегій, тобто розробка спеціалізованих маршрутів для кожного природного об'єкта залежно від його особливостей:

5. Залучення місцевих громад, а саме підтримка місцевих підприємців через грантові програми для розвитку екотуристичних послуг, популяризація локальних традицій та культурної спадщини через інтеграцію в туристичні програми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антоненко, В. М. Екологічний туризм: теоретико-методологічні аспекти. Київ: Центр навчальної літератури, 2017. – 248 с.
2. Бондаренко, В. Г. Сталий розвиток туризму: екологічний аспект // Наукові праці. Серія "Економіка". – 2020. – №12(56). – С. 85–91.
3. Іваненко, О. С. Природно-заповідний фонд України як основа розвитку екотуризму // Географія та туризм. – 2018. – Вип. 45. – С. 12–18.
4. Клименко, І. В. Аналіз туристичного потенціалу Дніпропетровської області // Вісник Дніпропетровського університету. Серія "Економічні науки". – 2019. – Т. 27, №3. – С. 45–50.
5. Козуб, С. В., Романенко, Ю. П. Екологічний туризм як форма гармонійного розвитку суспільства та природи. Львів: Львівський національний університет, 2016. – 184 с.
6. Лісняк, С. М. Екотуризм як напрям використання природних ресурсів регіону // Актуальні проблеми економіки. – 2021. – №7(145). – С. 28–34.
7. Пилипенко, М. І. Туристично-рекреаційні ресурси Дніпропетровської області. Дніпро: Академія управління, 2019. – 223 с.
8. Савченко, О. П. Екологічний туризм: сучасний стан і перспективи розвитку в Україні // Вісник екологічних досліджень. – 2018. – №2(9). – С. 32–40.
9. Сотник, В. Ф. Економічні аспекти розвитку екологічного туризму. Київ: Наукова думка, 2020. – 310 с.
10. Шевчук, О. Г. Природоохоронні технології в екотуризмі: досвід України та світу. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. – 215 с.

11. Бейдик О. О. Екологічний туризм: теорія, практика, географія / О. О. Бейдик. – Київ: Вид-во КНУ ім. Т. Шевченка, 2010. – 256 с.
12. Коваленко В. В. Розвиток екологічного туризму як складова сталого розвитку регіонів / В. В. Коваленко // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Географія. – 2017. – № 1(64). – С. 30–37.
13. Олійник Я. Б. Природно-заповідний фонд України: сучасний стан та перспективи розвитку / Я. Б. Олійник, О. О. Мельник. – Київ: Логос, 2015. – 368 с.
14. Дніпропетровська обласна рада. Природно-заповідний фонд Дніпропетровщини: Стратегія розвитку. – Дніпро, 2021. – 112 с.
15. Тимочко Г. М. Проблеми розвитку екотуризму в умовах індустріальних регіонів / Г. М. Тимочко // Економіка і регіон. – 2020. – № 2(77). – С. 84–91.
16. Петренко В. О. Сучасні тенденції розвитку екотуризму в Україні / В. О. Петренко, М. І. Соловей // Туризм і рекреація: науковий журнал. – 2019. – № 4. – С. 12–18.
17. Захарченко П. В. Екологічні аспекти розвитку туризму в промислових регіонах / П. В. Захарченко // Вісник Одеського національного університету. Серія: Географія. – 2020. – Т. 25, № 1. – С. 22–29.
18. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Стратегія розвитку екологічного туризму на 2021–2030 роки. – Київ, 2021. – 54 с.
19. Гуцуляк О. Г. Сучасні практики екологічного туризму в Україні / О. Г. Гуцуляк, І. С. Черкасова // Регіональна економіка. – 2020. – № 3(57). – С. 67–74.
20. Кулініч О. П. Потенціал розвитку природоохоронних територій Дніпропетровської області в контексті екологічного туризму / О. П. Кулініч // Екологічний вісник. – 2022. – № 1. – С. 45–52.
21. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристичні ресурси України: Методологія та методи аналізу, теорія і практика використання. — Київ: Знання України, 2001. — 395 с.

22. Мальська М. П., Антонюк Н. В., Цибух В. І. Екотуризм: теорія і практика. — Київ: Центр учбової літератури, 2012. — 352 с.
23. Кучерук М. М. Екологічний туризм: навчальний посібник. — Київ: КНУ ім. Т. Шевченка, 2018. — 285 с.
24. Дорошенко С. Г. Стратегія сталого розвитку туризму в регіонах України // Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2020. — №69. — С. 54–61.
25. Європейська комісія. Екологічний туризм: путівник для стійкого розвитку. — Переклад українською. — Львів: Літопис, 2019. — 110 с. Панкєєва К. П., Ткачук О. В. SWOT-аналіз як інструмент дослідження можливостей екотуризму // Журнал регіонального розвитку. — 2021. — Т. 17, №3. — С. 45–52.
26. Центр досліджень і розвитку туризму. Огляд екотуристичних ресурсів України: звіт. — Харків: Інститут сталого розвитку, 2022. — 134 с.
27. Літвиненко М. В. Регіональні особливості розвитку екотуризму в Україні // Географія та природні ресурси. — 2021. — Т. 18, №2. — С. 34–42.
28. Дудник І. В. Заповідна справа в Україні: сучасний стан та перспективи. — Харків: Майдан, 2017. — 278 с.
29. Жукова М. В. Екологічний туризм: теоретико-методичні засади та практика розвитку. — Київ: Наукова думка, 2015. — 324 с.
30. Карпюк Ю. А. Природно-заповідні території України: сучасний стан і перспективи розвитку. — Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018. — 412 с.
31. Куценко К. П. Оцінка впливу промислових підприємств на довкілля: Методичні рекомендації. — Дніпро: Ліра, 2020. — 120 с.
32. Мельниченко В. І. Основи екологічного туризму: навчальний посібник. — Харків: Прапор, 2016. — 256 с.
33. Сафранов Т. А. Геоекологічні дослідження туристичних ресурсів. — Одеса: ОНУ імені І. І. Мечникова, 2019. — 347 с.
34. Сидоренко Л. М. Рекреаційний потенціал природних ландшафтів України. — Полтава: Редакція газети "Полтавський вісник", 2018. — 305 с.
35. Терентьев П. В. Забруднення навколишнього середовища: аналіз

джерел і наслідків. — Запоріжжя: Поліграфія, 2020. — 184 с.

36. Шевченко О. В. Екологічний менеджмент і туризм: сучасні підходи до розвитку. — Київ: Центр навчальної літератури, 2021. — 295 с.

37. Яковенко С. О. Методичні аспекти рекреаційної оцінки природних ресурсів. — Суми: СумДУ, 2019. — 231 с.

38. Гудзенко П. М. Туристично-рекреаційний потенціал Дніпропетровської області // Науковий вісник ХНТУСГ. — 2019. — №1. — С. 115–120.

39. Іванченко О. П. Екологічний туризм як інструмент сталого розвитку // Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища. — 2021. — Т. 6, №2. — С. 24–31.

40. Петриківська громада: природні ресурси та перспективи розвитку туризму / за ред. С. В. Мельника. — Дніпро: Дніпровський видавничий центр, 2021. — 145 с.

41. Сухорукова Т. А., Задорожний І. С. Інфраструктурна підтримка екологічного туризму: приклади успішного партнерства // Регіональна економіка. — 2020. — №4. — С. 83–89.

42. Туризм та сталий розвиток: підручник для студентів / за ред. Г. П. Бачинського. — Київ: КНЕУ, 2022. — 220 с.

43. Шаповалов В. С. Стратегії розвитку екологічного туризму в Україні // Економіка України. — 2021. — №7. — С. 58–65.

44. Дніпропетровська область: потенціал для розвитку туризму / Звіт Департаменту екології та природних ресурсів Дніпропетровської ОДА. — Дніпро, 2022. — 56 с.

45. Примостка О. О. Стратегічне планування екологічного туризму: теорія та практика // Екологія та розвиток суспільства. — 2020. — №5. — С. 34–39.

46. Лях Т. В., Коваль В. І. Інфраструктурна взаємодія держави та бізнесу у туристичному секторі // Вісник економічних досліджень. — 2021. — №9. — С. 49–55.

47. Глобальні ініціативи екологічного туризму: уроки для України // Збірник матеріалів Міжнародної конференції, Київ, 2022. — Київ: Університет

туризму і права, 2022. – С. 99–103.

48. Баришевський А. В. (2018). Економічна оцінка розвитку туризму в Україні. Київ: Наукова думка. с. 50-75.

49. Білан О. М., Коваль І. С. (2020). Екологічний туризм: сучасний стан та перспективи розвитку. Харків: Харківський національний університет. с. 112-145.

50. Гетьман В. І. (2019). Туризм і рекреація: економічний аспект. Львів: Львівський національний університет. с. 88-120.

51. Діденко Л. Г., Іващенко А. В. (2021). Економіка природокористування та охорона навколишнього середовища. Одеса: Одеський державний екологічний університет. с. 33-60.

52. Клименко О. В., Мартиненко Ю. А. (2022). Маркетинг туристичних послуг: теорія та практика. Київ: Київський національний економічний університет. с. 47-90.

53. Козлова О. В. (2020). Управління екологічним туризмом в Україні. Запоріжжя: Запорізький національний університет. с. 150-180.

54. Петров М. В. (2019). Соціально-економічні аспекти розвитку екотуризму. Полтава: Полтавський університет економіки і торгівлі. с. 75-105.

55. Яременко О. С., Коломієць В. В. (2021). Розвиток екологічного туризму в умовах сталого розвитку. Черкаси: Черкаський державний технологічний університет. с. 55-85.

56. Василенко В. О. (2019). Охорона праці в туристичній галузі. Київ: Основа. с. 30-65.

57. Дорошенко М. А., Сидоренко П. Л. (2020). Безпека праці та виробниче середовище. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка. с. 40-90.

58. Журавель І. В. (2021). Охорона праці: підручник для ВНЗ. Одеса: Одеський національний політехнічний університет. с. 55-120.

59. Мартинюк В. Л. (2020). Менеджмент охорони праці на підприємствах. Запоріжжя: ЗНТУ. с. 45-95.

60. Романенко Ю. В., Іванченко О. П. (2021). Охорона праці та екологія. Вінниця: Вінницький національний технічний університет. с. 85-150.

61. Сидорчук І. М. (2019). Охорона праці: навчальний посібник. Черкаси: ЧДТУ. с. 35-80.
62. Шевченко Л. П., Кравченко М. Г. (2022). Правові основи охорони праці. Київ: Видавництво КНУ. с. 50-100.